

VELE

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

Levélben gratulált Orbán Viktor Grósz Andornak

Orbán Viktor miniszterelnök levélben gratulált a Mazsihisz májusban megválasztott elnökének, dr. Grósz Andornak.

„Örömmel értesültem arról, hogy a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének tisztújító közgyűlésén nagy többséggel Önt választották meg a szervezet elnökévé. Az utóbbi néhány év tapasztalata megmutatta számunkra, hogy olyan korban élünk, amikor a nyugalom, a béke és a biztonság különleges értéket jelentenek. Éppen ezért úgy gondolom, hogy megóvásuk mindannyiunk

közös ügye és érdeke” – írta a miniszterelnök.

„A magyarországi zsidó közösséget szolgáló, felelősségteljes megbízatásához, valamint kitűzött céljai megvalósításához ezúton kívánok Önnek sok erőt és sikert!” – zárta sorait Orbán Viktor.

*

Dr. Grósz Andor munkamegbeszélésen járt dr. Navracsics Tibor területfejlesztési miniszternél. A baráti hangulatú találkozón többek között az új elnök terveiről, céljairól, a zsidóság helyzetéről esett szó.

Navracsics Tibor hivatalos Facebook-oldalán így fogalmazott: „Megtiszteltetés számomra, hogy a kormány tagjai közül személyesen elsőként gratulálhattam dr. Grósz Andornak, a Mazsihisz – Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége napokban megválasztott új elnökének.

Beszéltünk a terveiről, illetve a céljairól, amelyekhez ezúton is sok sikert kívánok!

Elnök úr, köszönöm, hogy eljött hozzám!”

Életre szóló angol alapok a BZSH Benjamin ovijában

Idén szeptembertől beindul az angol-magyar kétnyelvű nevelés a Budapesti Zsidó Hitközség (BZSH) fenntartásában működő Benjamin Óvodában és Bölcsődében. Ez nem iskolai jellegű órákat jelent a kicsiknek, hanem azt, hogy játékosan sajátíthatják el a nyelvi alapokat, hiszen a délelőtti foglalkozásokon a tanárnőtől csak angol szót hallanak majd.

Nem csoda, hogy hatalmas az érdeklődés a BZSH Benjamin Óvoda és Bölcsőde idén szeptembertől

abban a kedvező helyzetben lesznek, hogy ők az oviban a következő három évben délelőttként a magyar mellett folyamatosan hallanak majd angol szót is a közös játék, séta, öltözködés, tízórai közben, azaz szinte észrevétlenül tanulják meg két nyelven a hétköznapi, mindennapi tevékenységek kifejezéseit.

Gulácsi Annamária elmondta: az angol csoport beindítására már évek óta készülnek, ezért nagy öröm számukra, hogy idén szeptembertől végre elindulhat a tanulás. A nap felét a gyerekek Annamáriával is töltik majd, ebbe beletartozik a

reggelizés, a közös játék, az éneklés, a vezetett foglalkozás, a tornázás stb. Mint hangsúlyozta: a program fontos eleme, hogy a gyerekek a valódi, beszélt angolt ismerik meg, s mivel ez a korosztály igen gyorsan tanul, az idegen nyelvű szavakat a kisgyerekek agya olyan gyorsan felszívja majd, mint a szivacs a vizet.

Akit érdekel a beiratkozás a kétnyelvű csoportba, a következő elérhetőségeken keresse az intézményt: telefonon a 30-695-6625-ös számon vagy a benjamin@bzsh.hu e-mail-címen.

induló, angol-magyar kétnyelvű csoportja iránt. Mint azt Bőczén Zsuzsa intézményvezetőtől megtudtuk: a kicsikkel délelőtt két óvónéni mellett egy angoltanárnő is foglalkozik majd, aki kizárólag idegen nyelven beszél a gyerekekhez. Nem iskolai órát kell elképzelni, hanem játékos tanulási folyamatot, az angol nyelv alapjainak olyan elsajátítását, mint amilyen például a kétnyelvű családokban jellemző. Bőczén Zsuzsa úgy fogalmazott: az ilyen családok gyermekei abban a szerencsés helyzetben vannak, hogy szinte tanulás nélkül sajátítanak el két nyelvet egyszerre, hiszen más-más nyelven szól hozzájuk az apukájuk és az anyukájuk.

Ezzel a hasonlattal élve: a Benjamin oviban ez a bizonyos „anyuka” Gulácsi Annamária lesz, aki a kétnyelvű nevelési módszer kidolgozója és specialistája, s akinek hosszú évek óta nagy gyakorlata van a kicsikkel való foglalkozás terén. Bőczén Zsuzsa hozzátette: a szeptemberben induló kiscsoport tagjai

Veszprém: Emlékpark lett a helyreállított izraelita sírkert

Újraavatták a helyreállított Szel utcai zsidó temetőt Veszprémben. Az eseményen beszédet mondott Jákov Hádász-Handelszmann, Izrael budapesti nagykövete, Navracsics Tibor területfejlesztési miniszter, Porga Gyula polgármester, Verő Tamás főrabbi és Can Togay, a Veszprém-Balaton 2023 Zrt. művészeti és kreatív főtanácsadója.

Jákov Hádász-Handelszmann izraeli nagykövet beszédében kiemelte: az emlékpark létrehozásával nemcsak az eltemetettek előtt tisztelgenek, hanem emlékeznek azokra a történetekre is, amelyek évszázadokon át formálták a térséget – írja a Veol.hu helyi hírportál.

A diplomata emlékeztetett rá: Veszprémből 880 zsidó lakost deportáltak a második világháború alatt haláltáborba, ahonnan kevesen tértek vissza a városba. Megjegyezte, az emlékpark megnyitása a remény, az egység és a megújulás jelképe: tanu-

bizonyosága a társadalmi fejlődésnek, ahol ünnepelni lehet a sokféleséget. Összeköti a generációkat az elődökkel, valamint oktatási lehetőséget ad arra, hogy a helyiek jobban megismerjék a zsidó történelmet és hagyományt.

Verő Tamás főrabbi megnyitójában kiemelte, az emlékpark létrehozásával a temetőben nyugvó emberek előtt tisztelgenek a ma élők.

A Szel utcai zsidó temető feltárási munkálatait a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa támogatta a helyi hitközség együttműködésével. A beruházás során helyreállították a megmaradt sírköveket, a temető több oldalán új kerítés épült, valamint renoválták a megmaradt kőfalrészt.

(Az újság tudósítását itt olvashatják teljes terjedelmében: <https://www.veol.hu/helyi-kozelet/2023/05/emlekparkka-valt-a-helyreallított-izraelita-sirkert>.)

Az emelvényen Verő Tamás főrabbi és Nógrádi Gergely főkántor

Fotó: Pesthy Márton

Ki Ó?

templom s imaház
mecset meg székesegyház
és zsinagógák
a legtöbb ingatlannal
tán ő a leggazdagabb

Lefkovic Péter

Egeresi László Sándor kapta idén a Scheiber Sándor-díjat

Egeresi László Sándor, a Károli Gáspár Református Egyetem docense kapta idén a Scheiber Sándor-díjat a Bibliai héber-magyar szótár megírásáért. Az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem néhai vezetőjének emlékére alapított elismerést a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkára adta át Budapesten.

Fürjes Zoltán úgy fogalmazott, „az egység ékes példája a mai közös ünnep, a zsidó közösségért való munkálkodást elismerő díj ugyanis egy reformátushoz kerül”.

A helyettes államtitkár hangsúlyozta, hogy Scheiber Sándor és Egeresi László Sándor is „hidemberek”. Scheiber Sándor ugyanis azt vallotta, hogy a vallási felekezeten belül és a vallási felekezetek között sem szabad harcnak lennie, hiszen „ugyanabban a teremtőben hiszünk, testvérek vagyunk”, és együtt kell fellépni mindazon erők ellen, amelyek megkérdőjelezzik „a teremtő létezését”, és „mindent el akarnak törölni, ami isteni, ami szent” – mondta Fürjes Zoltán.

Hozzátette, Egeresi László Sándor a Bibliai héber-magyar szótár megalkotásával létesített hidat, szótára ugyanis segíti, hogy a magyar nyelv gazdagsága a Biblia olvasása közben is kiteljesedjen, ami azért fontos, mert „csak akkor tudunk aszerint cselekedni, ha értjük is, ami benne foglaltatik”.

Egeresi László Sándor Sárospatakon született 1970-ben, ott végezte el a gimnáziumot is. Debrecenben szerzett református lelkészi diplomát, Egerben pedig tanárit. Ösztöndíjjal tanult Amerikában és Svájcban, doktori képzésben a Károli Gáspár Református Egyetemen vett részt. Jelenleg az ottani Hittudományi Kar Öszösvetségi tanszékének docense. Nős, négy gyermek édesapja. (MTI)

A díjátadás résztvevői: dr. Grósz Andor, a Mazsihisz elnöke, Keszler Gábor, a MAOIH elnöke, Mester Tamás, a Mazsihisz alelnöke, egyben a BZSH elnöke, Szalay-Bobrovniczky Vince, a Miniszterelnökség civil és társadalmi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkára és Tóth Gábor, az EMIH kabinetfőnöke

Miron Eszter magas rangú magyar állami kitüntetést kapott

„Miron Eszter gazdag életútja meghatározó eleme volt az Izrael és Magyarország közötti kulturális, tudományos és társadalmi kapcsolatok alakulásának az elmúlt évtizedekben. Ezen érdemek elismeréseképp idén március 15-én, nemzeti ünnepünk alkalmából Novák Katalin, Magyarország köztársasági elnöke a Magyar Érdemrend Középkeresztjét adományozta a Történelmi Magyarországról Elszármazottak Szövetsége tiszteletbeli elnökének” – de-

reült ki Magyarország tel-avivi nagykövetségének Facebook-bejegyzéséből.

A kitüntetést Benkó Levente nagykövet az idén századik születésnapját ünneplő Eszter két lányának, Cilának és Szárának, valamint családjainak adta át ünnepélyes keretek között a magyar rezidencián.

A Vas megyei Jánosházáról származó Miron Eszter 2015-ben Áder János is kitüntette, akkor a Magyar Érdemrend Tisztikeresztjét kapta meg a köztársasági elnöktől.

Miron Eszter a magyar-izraeli kapcsolatok fejlesztése érdekében rengeteg Izraelbe látogató magyar tudós történelmi kutatómunkáját segítette a jeruzsálemi cionista levéltárban dolgozva. Holokauszt-túlélőként évekig látta el az izraeli túlélők érdekképviseletét, a jeruzsálemi magyar szövetség elnökeként hozzásegítette a még élő egykori üldözötteket az ügyintézésben jogaik érvényesítéséhez – ezzel igyekezett szolgálni nemcsak kulturális, hanem anyagi igényeiket is.

2021-ben Miron Eszter többéves munkájának köszönhetően mutatták be Izraelben a *Szemtől szemben – Képek az elhurcolt szombathelyi zsidóság történetéből* című kiállítását.

9 770133 350099 2 3011

Magyarországon még mindig magas az antiszemita nézetek aránya

A Rágalmazásellenes Liga legújabb felmérése szerint Magyarországon a megkérdezettek 19 százaléka ért egyet valamilyen holokausztagadó állítással.

A Rágalmazásellenes Liga (ADL) új, az Európa-szerte tapasztalható antiszemita hozzáállásokat mérő felmérése szerint a legmakacsabb zsidóellenes attitűdök némelyike továbbra is mélyen gyökerezik 10 európai országban, és nagyjából minden negyedik ember széles körű, klasszikus antiszemita nézeteket vall, áll a szervezet közleményében, írta meg a *Kibic*.

A felmérés szerint hat nyugat-európai országban minden harmadik válaszadó úgy véli, hogy a zsidók lojálisabbak Izraelhez, mint hazájukhoz. Spanyolországban minden negyedik ember valószínűsíthetően hisz a klasszikus antiszemita sztereotípiákban. Különösen a zsidókról és a pénzről, valamint a kormányt irányító zsidókról szóló hiedelmekben.

„Aggasztó, hogy ilyen sok európai továbbra is hisz a történelem legveszélyesebb antiszemita kitalációiban, többek között abban, hogy a zsidók eredendően kapzsiak, hogy ők irányítják a kormányt és a pénzügyeket, vagy hogy lojálisabbak Izraelhez. És sajnos ez nem lett jobb a legutóbbi, 2019-es, a régióban végzett felmérésünk óta” – mondta Jonathan Greenblatt, az ADL igazgatója. „Ezek a káros gondolatok történelmileg antiszemita támadásokat motiváltak, és soha nem szabad őket félvállról venni, különösen nem egy olyan kontinensen, amely tanúja volt a holokausztnak.”

A korábbi felmérésekkel összhangban a hat megkérdezett nyugat-európai ország közül továbbra is Spanyolországban a legmagasabb az antiszemita attitűdök aránya: a lakosság 26 százaléka táplál kiterjedt antiszemita nézeteket, ezt követi Belgium (24 százalék), Franciaország (17 százalék), Németország (12 százalék) és az Egyesült Királyság (10 százalék). Az antiszemita-indexben megkérdezett tíz ország közül Hollandia regisztrálta a legalacsonyabb értéket, ahol a válaszadók mindössze 6 százaléka vall antiszemita nézeteket.

Kelet-Európában az antiszemita attitűdök még jobban beágyazódtak. A négy megkérdezett ország mindegyikében bekövetkezett szerény csökkenés ellenére Magyarországon (37 százalék), Lengyelországban (35 százalék) és Oroszországban (26 százalék) még mindig magas az antiszemita nézetek aránya.

A zsidókkal szembeni gyűlölködő beállítottság legnagyobb mértékű csökkenését Ukrajnában regisztrálták, ahol az antiszemita attitűdök a 2019-es rekordmagas 46 százalékról 29 százalékra csökkentek 2023-ra, amihez valószínűleg részben a zsidó elnök, Volodimir Zelenszkij népszerűsége is hozzájárult.

Greenblatt szerint „bár a felmérés eredményei nem foglalkoznak közvetlenül az ok-okozati összefüggés kérdéseivel, kétségtelen, hogy egy zsidó elnök, akit az orosz agresszióra adott válasza miatt dicsérnek, úgy tűnik, befolyásolta a zsidók megítélését az egyszerű ukrán állampolgárok körében.”

A felmérés további megállapításai a következők:

- Oroszország és Spanyolország vezeti a klasszikus antiszemita toposzokban hívó országok listáját. Oroszországban a 115 milliós felnőtt lakosságból közel 30 millió ember táplál klasszikus antiszemita hiedelmeket. Spanyolországban a 39 milliós felnőtt lakosságból 10 millióan vallanak antiszemita nézeteket.

- Nyugat-Európában a kettős lojalitás toposza a legelterjedtebb antiszemita sztereotípiák, a lakosság széles rétegei hiszik, hogy a zsidók hűségesebbek Izraelhez, mint saját országukhoz. A spanyolok jóval több mint

Ha megjelenik a falon a jel...

Fotó: TEV

fele (56 százalék) szerint ez az állítás „valószínűleg igaz”, ahogyan Belgiumban 46 százalék, Hollandiában 38 százalék, Franciaországban 37 százalék, Nagy-Britanniában pedig 34 százalék gondolja így.

- Kelet-Európában a kettős lojalitás még inkább elterjedt: Lengyelországban 62 százalék, Magyarországon 48 százalék, Ukrajnában 38 százalék, Oroszországban pedig 36 százalék ért egyet ezzel.

- A holokauszttudatosság gyakorlatilag általános Európa-szerte, de a holokausztagadás Kelet-Európában jelentősen magasabb. Magyarországon és Ukrajnában a megkérdezettek 19 százaléka ért egyet azzal az állítással, hogy „a holokauszt mítosz, és nem történt meg”, vagy azt állítja, hogy az elpusztult zsidók számát „erősen eltúlozták”. Oroszországban és Lengyelországban a holokausztagadók aránya 17, illetve 15 százalék volt. Németországban és Hollandiában volt a legalacsonyabb a holokausztagadók aránya, 5, illetve 4 százalék.

- Még azokban az országokban is aggasztóan magas maradt a zsidókkal kapcsolatos káros sztereotípiákba vetett hit, ahol az antiszemita index alacsony. Hollandiában, amely a legalacsonyabb, 6 százalékos indexértékkel rendelkezik, a megkérdezettek 18 százaléka ért egyet azzal, hogy „a zsidóknak túl nagy hatalmuk van az üzleti életben”, és 38 százalékuk szerint „a zsidók lojálisabbak Izraelhez, mint az országhoz, ahol élnek”. Ugyanez a helyzet Franciaországban is, ahol 28 százalék szerint a zsidóknak túl nagy hatalmuk van az üzleti életben, és 37 százalék hisz a kettős lojalitás toposzában.

- A felmérés megállapította, hogy a jobboldali erőszakkal kapcsolatos nagyobb aggodalom korrelál az antiszemita alacsonyabb szintjével Európában. A szélsőjobboldali erőszakkal kapcsolatban nagyobb aggodalmat mutató országokban (Franciaország, Németország, Hollandia és az Egyesült Királyság) általában alacsonyabb az antiszemita-index értéke, mint a szélsőjobboldali erőszak miatt kevésbé aggódó országokban (Magyarország, Lengyelország és Spanyolország).

- A felmérés szerint az európaiak többsége elutasítja a bojkottot, a tőke kivonást és a szankciókat (BDS) mint Izrael elszigetelésére irányuló taktikát. Noha a nyugat-európai országokban sokan jobban szimpatizálnak a palesztinokkal, mint az izraeliekkel, Izrael bojkottjának támogatása mégis rendkívül alacsony.

„Sok, ha nem a legtöbb európai országnak még hosszú utat kell megtennie, hogy felvilágosítsa polgárait az antiszemita mocskos történelméről és mai valóságáról” – mondta Marina Rosenberg, az ADL nemzetközi ügyekért felelős vezető alelnöke. „A zsidó élet számos ilyen országban folytatódik, és reméljük, a kormányok mindent megtesznek zsidó polgáraik biztonságos jövőjéért.”

Az ADL Global 100 felmérését először 2014-ben végezték el, és rendszeresen frissítik a kiválasztott

országokban, hogy minél szélesebb körben megismerhessék az antiszemita attitűdökkel kapcsolatos tendenciákat világszerte. Legutóljára több mint 6500 felnőtt európai állampolgárt kérdeztek meg 2022. november 8. és 2023. január 30. között.

A válaszadóknak 11, a különböző negatív zsidó sztereotípiák általános elfogadottságát mérő kérdést tettek fel egy olyan index összeállításához, amely 1964 óta az ADL világszerte végzett közvélemény-kutatásainak viszonyítási alapjául szolgál. A felmérés azon válaszadóit, akik a 11 állításból legalább hatot „valószínűleg igaznak” minősítettek, kiterjedt antiszemita attitűdökkel rendelkezőnek tekintik.

A Vatikán által elrabolt zsidó kislány története

A gyerekrablás történetét elmesélő olasz filmet a 76. Cannes-i Nemzetközi Filmfesztiválon mutatták be.

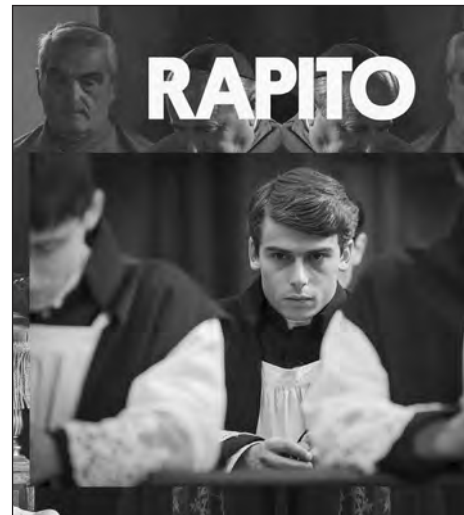
A 83 éves Marco Bellocchio-nak már több mint tíz alkotása szerepelt a cannes-i válogatásban, és 2007-ben a nemzetközi zsűrinek is tagja volt. Legújabb, *Rapito* (Elrabolva) című drámájában egy igaz történetet, egy 19. századi bolognai zsidó családban született gyermek kálváriáját örököltette meg. A kislány csecsemőkorában titokban az egyik cseléd megkeresztelte, hétévesen pedig IX. Piusz pápa parancsára elszakították a családjától, hogy a Vatikánban katolikus nevelésben részesüljön, és a pápi hivatást válassza. Edgardo Mortara életét korábban Steven Spielberg amerikai rendező is meg akarta filmesíteni.

„Ez az olasz történelem nagyon fontos epizódja, miután az egyik utolsó olyan emberrablás, amelyet az egyház nevében követtek el az országban” – emelte ki a rendező Cannes-ban. A forgatókönyv a kiterjedt pápai állam végének és Itália egyesítési folyamatának idején játszódik, s egyszerre itéli el a dogmatikus gondolkodást és a térítő hitbuzgalmat, amely az antiszemita pápa korát jellemezte.

„A korabeli liberális, progresszív erők a zsidó gyerekek elrablását barbárnak tekintették, és ebből a látszólag kis eseményből világraszóló botrányt csináltak” – emlékeztetett Bellocchio.

A kétórás klasszikus stílusú alkotás végigköveti a Mortara család küzdelmét az egyházzal szemben Edgardo visszaszerzéséért, miközben a családi tragédia mellett a nagypolitikai kérdéseket, az ország egységesítésének hatalmi problémáit is vizsgálja, valamint bemutatja a zsidó családja iránti szeretet és a katolicizmusa között öröklődő Edgardo felnőtté válásának történetét is. A fiú soha nem hagyja ott a katolikus vallást, és még a saját anyját is megpróbálja megkeresztelni.

Marco Bellocchio szerint „a katolikus egyházzal nehezebb volt az 1950–60-as években beszélni, amikor a kereszténydemokráciának még jelentős, erős és szigorú hatalma volt” Olaszországban, és „előzetes cenzúrát” folytatott. „Mára az egyház hatalma nagyon összeszűkült, visszaszorulóban van, legalábbis a civil társadalomban” – mondta a rendező. (MTI)

Beszélgetés Goldmann Tamás pécsi elnökkel

A hitközség 14 tagja Szarajevóba és Mostarba látogatott a közelmúltban, ez az utazás egy 2019-ben elhatározott programsorozat része volt.

– Elnök úr, kedves Tamás! Mi is ez a programsorozat?

– 2019-ben a kile elhatározta, hogy sorra járja a hitközségeket itthon és minél több helyen külföldön. Szeretnénk kapcsolatokat kiépíteni, megismerkedni az ott folyó vallási élettel, a hittestvérekkel.

– Hova jutottak el eddig, hiszen a Covid idején nem volt alkalom utazásokra?

– A magyar városok közül voltunk Budapesten, Debrecenben, Győrben, Kecskeméten, Sopronban és Szegeden. Külhönben Bécs, Nagyvárad és Szabadka hitközségeibe látogattunk el. Megtekintettük az ottani zsinagógákat, ismerkedtünk a városokkal, beszélgettünk a hittestvérekkel. 2023 tavaszán Bosznia-Hercegovina volt az utazási cél.

– Miért pont ezt az országot választották?

– Tervünk az, hogy először a környező, illetve közeli országokba látogassunk el. Bosznia-Hercegovina azért volt érdekes számunkra, mert sokszínű a vallási élet, kíváncsiak voltunk, hogy ebben a környezetben hogyan férnek meg egymás mellett a különböző hitű emberek. Mi azt tapasztaltuk, hogy nincs ellentét amiatt, hogy ki milyen vallást gyakorol. Mecsetek, templomok, zsinagógák jól megférnek egymás mellett.

– Az első állomás Mostar volt. Mít néztek meg ebben a szép Neretva part városban?

– Természetesen az Óvárost és az Öreg hidat, a híres török házakat. Sajnos a zsinagóga már nem áll, csak emlékkő jelzi egykori helyét. A városra még ma is jellemző a bosnyák–horvát megosztottság, de nincsenek sem hitbéli, sem etnikai ellentétek. A település szépségében napokig lehetne gyönyörködni.

– Szarajevóban is több vallás és népcsoport él együtt. Ott merre jártak?

– A városban a 16. században létesült az első zsinagóga, a helyi pasa támogatásával. Az idők során többször leégett, de mindig rendbe hozták. Jelenleg zsidó múzeum található benne, melyet fel is kerestünk. Mellette építették fel az Újzsinagógát, ami a helyi zsidó közösség tulajdonát képezi.

– Mekkora ez a közösség?

– 700 tagja van a hitközségnek, akiknek az Újzsinagógában tartanak istentiszteleteket, ünnepeket, de működik itt óvoda is, valamint programokat szerveznek iskolásoknak. Természetesen a várost is körbejártuk. Megnéztünk mecseteket, templomokat is. Megkóstoltuk a helyi ételeket, és természetesen a török kávét. Nagyon jól éreztük magunkat ebben a néhány napban, hasznos tapasztalatokat szereztünk.

– Vannak már a jövőre nézve is terveik?

– Természetesen. 2024-ben Pozsonyba és Prágába szerveznénk utazást, remélhetőleg többen is vállalkoznak majd rá a hitközségből.

Mitzki Erzsébet

Olvasói levél

Akik felvirágoztatták a magyar textilipart

Március 19-én 1944-ben a németek megszállták Magyarországot. Még aznap egy német őrnagy kopogott Goldberger Leóval, a Goldberger Textilgyár tulajdonosának a lakásán, és elvitte őt.

Több más politikai fogollyal együtt a náciak a mauthauseni koncentrációs táborba szállították. Az a hír kering, hogy egészen 1945 ápriliséig elég jól tartotta magát.

Ekkor vásárolt tíz deka margarint. Ezt kenyér nélkül felfalta, és csilláptípusú hasmenést kapott. Itt halt meg a tábor felszabadításának napján.

Béke poraira, ámen. Ágoston Manó, a Kistext tulajdonosa másképpen járt el.

Még a németek megszállása előtt felvett több volt magas rangú magyar minisztert a gyárba, akik biztosították jólétét a holokauszt ideje alatt. Svábhegyi villájának kapuja mellett 24 órát álltak rendőrök, és a nyilas hatalom idejében sem engedték bántani őket.

Ágoston Manó családjával együtt felszabadult, és egy rövid ideig munkálkodott a Kispesti Textilgyár újjáépítésén.

Hamar belátta, hogy a kommunista hatalom államosítani fogja tulajdonát, és úgy döntött, hogy kivándorol Amerikába. Sajnos a repülőben szívrohamot kapott, és csak a holtteste érkezett meg a szabad földre.

Béke poraira, ámen. Ma már nem létezik egyik textilgyár sem.

Singer Iván
Sydney

Emlékol dal

Egy fiú a Klubból

Dési János retentő sokrétű zsurnaliszta. Napközben a Népszavát írja, szerkeszti, délutánonként alkalmasint a Klubrádióban hallatja a hangját, hétfő esténként pedig az Újságíró Klub moderátora. Tehát elég sokfelé klubtag. Fiatal kora (42 éves) ellenére elképesztően tájékozott, őt hallgatva az ember ösztörszerzzen, hogy hozzá képest mennyire keveset tud. Mikor ezt a „fejére olvasom”, szabadkozok, hogy klubtársai mennyivel többet tudnak, ő csak felkészül egy-egy témából.

– Természetesen nem. 1985-ben, 21 évesen kerültem a régi Magyar Nemzetbe, ott dolgoztam 90-ig, akkor kirúgtak. Utána öt évet a Magyar Hírlapnál töltöttem, onnan sem saját akaratomból jöttem el. Most már több mint 10 éve a Népszavánál dolgozom.

– Meglehetősen egyenes, sőt sikeres pálya az Öné. Mint politikai újságíró kérdésem, ki a kedvenc politikus?

– Churchill.

– Okos és kitérő válasz. Színésze?

– A minap az Újságíró Klubban kétszer is szóba hozta Fedák Sárít, egyszer pedig Honthy Hannát. Erre nem lehet készülni.

– Éppen most olvastam el újra a Bal négyes páholyt, erre azért emlékeztem.

– Olvas? És könyvet Fedák Sáriról? – Mivel nem nézek tévét, rengeteg időm marad. Álltam a könyvespolc előtt, hogy mit emeljek le. Elvem, hogy csak jó könyvet szabad olvasni, és jó az, amit már egyszer elolvastam. Kellér Andor könyve így került újból a kezembe.

– Hogy tudja megtenni, hogy nem nyitja ki a tévét?

– Amikor néztem, akkor is mást csináltam közben. Tettem-vettem, olvastam. Mióta nem nyitom ki, sokkal egyszerűbb. A gyerekeim azért időnként megbontják ezt a rendet. Ádám 16, Áron 13 esztendő.

– Gondolom, ők számítógépfüggők lettek. Ma ez a korosztály mást nem tehet.

– Hát igen. De a nagyobbik napon-ta egy könyvet is elolvas.

– Meséljen a szüleiéről, a nagyszüleiéről. Vagy bánom is, a déd-szüleiről!

– Az egyik dédapám egy ismert rabbi volt, az ő emléke máig él a családban. Adler Illésnek hívták, és a Rumbach utcai templom rabbija volt. Még az első világháború előtt elment a Szentföldre, és megjött az Egyenlőség című lapban hosszú sorozatban számolt be az útjáról. Olyan 8-10 évvel ezelőtt útra keltem, és végigmentem dédapám útvonalán. Próbáltam összehasonlítani, hogy mi az, amit egyformán láthattunk. A család többi tagjáról: két nagyapám meghalt, az egyik Borban, úton hazafelé, a másik Mauthausenben. A nagymamák nagy kalandok árán, de túléltek.

– És a szülők?

– Apukám orvos, a szegedi egyetem tanszékvezetője volt, ma már nyugdíjas. A mamám könyveket szerkeszt Gergely Anikó néven, szakácskönyvekre specializálta magát.

– Akkor volt honnan örökölnie a szerkesztői vénát. Nemrég jelent meg egy könyv, amelynek szerkesztésében részt vett, s mely az antiszemita közbeszédet taglalja. Számomra az volt benne az érdekes, hogy az antiszemitizmus nem, csak a szóhasználat váltózott.

– Ma már nem kell zsidózni, meg-újultak a nyelvi keretek. Elég idegen-szívűeket emlegetni, a kódolt üzenet így is benne van.

– Meséljen a kezdetekről. A kis Dési János már tudta, hogy Dési János újságíró lesz belőle?

– Garas Dezső, Kulka János, Mácsai Pál, Bálint András, Bíró Kriszta, Honti György – és biztos még egy csomót kihagytam.

– És mit csinál, amikor nem ír, nem szerkeszt?

– Fényképezek. Főleg magamnak, de azért most már minden héten megjelenik egy fotóm a saját cikkemhez. Egy időben jártam lovagolni is, de abahagytam.

– Reggelente azzal indul munkába, hogy minden rendben van körülöttem?

– Dehogy. Semmi sincs rendben, de azon vagyok, hogy estére úgy legyen.

Bozsán Eta

Húsz éve nincs köztünk Rodolfó, a bűvész

Hihetetlenül sajnálom a mai gyerekeket, mert nem láthatják őt a tévében, a cirkuszban, vagy más színpadokon. Hogy nem ámuldozhatnak el kártyatrükkjein, hogy nem kuncoghatnak azon, amint cilinderéből varázsolja elő a kinsnyulat. Bár bűvészóriás volt, egyetlen dolgot ő sem tudott eltüntetni: a rá leselkedő halált.

Az emlékezéshez lányát, Gálvölgyi Juditot hívtam segítségül, hogy meséljen arról, milyen volt az apukája mellett gyerekként lenni.

– Apu régi születésnapjai jutnak eszembe, amire anyu mindig ünnepi ebéddel készült. Ez a menü sohasem változott: rántott hús, angolosan párolt zöldségek. A zöldségek közé, ha tehettük, akkor spárga is került, mert apu nagyon szerette. Na és a legfontosabb: a friss tavaszi újkrumpli sok-sok petrezselyemmel, ezért valóság-gal rajongott! Az is előfordult, hogy még nem lehetett újkrumplit kapni, ilyenkor anyuval csaltunk egy kicsit. Órákon át farigcsáltuk a nagy burgonyákat kis gömbölyded alakúra, hogy legalább az illúzió legyen meg. Mivel az illúzió mint műfaj nem állt távol tőle, boldogan belement, és elhitette velünk, hogy elhiszi, hogy újkrumpli van a tányérján.

– Judit, mesélj arról is valamit, hogyan fogadta Gálvölgyi Jánost mint férjet?

– Eleinte nem vette komolyan a kapcsolatunkat. Amikor aztán János megkérte a kezemet, azt mondta, hogy egy tisztességes mesterembernek jobban örült volna, de most már egye fene. És nagyokat kuncogott hozzám... Egyébként nagyon szerette Jánost, úgy is mint szakmabelit, és hihetetlen módon megértették egy-

ÚJ ÉLET

Útravaló Auschwitzba

Kardos Péter főrabbi beszéde az Élet Menetén

György Endre, Ják Sándor és Vihar Béla írásai
Lévai Jenő: Érdekes részletek a Novak perről

CÉDO LÁDERECH – útravaló!
Már csak néhány óra, és útra keltek. Útra keltek a világ legnagyobb zsidótemetőjébe, és ehhez szeretnék néhány gondolatot rátok bízni, néhány üzenetet elküldeni.

Rátok bízni és elküldeni – mert mi, túlélők már olyan korba léptünk, amelyben már többnyire nincs erőnk, egészségünk egy ilyen út megtételéhez.

Fáj a rabbinak, fáj a túlélőnek, hogy akikhez utaztok, azoknak nem jutott hely imakönyvünkben, a több mint hat évtizeddel ezelőtt történtek hiányoznak liturgiánkból.

Adassék hát meg számukra, hogy legalább erre az estére abba a könyvbe kerülhessenek, amelyet néhány napja csuktunk be, miután felolvastuk belőle az egyiptomi rabszolgaság és a megszabadulás történetét.

VÖHIGÁDTO LÖVINCHO – MESÉLD EL GYERMEKEIDNEK!

Igen! Mondj el nekik mindent! Ahogy éléd járul a négy fiú, világo-sítod fel mindarról, ami akkor és ott történt.

Ott! Ahová utaztok!

HOCHOM MO HU AJMÉR? Mit kérdez az okos?

Mit éreztek akkor, amikor először léptetek ki az utcára sárga csillaggal a szívetek fölött?

Amikor jött a rendelet, hogy csak a villamos pótkocsiján utazhattok?

Ezeket kérdezi az okos gyermek, mert ami ezután következett, arról nem szól.

Mert nem akarja feltépni a sebeket...

ÁF ÁTO EMOR LAJ! Tehát mondd el, mert talán megérti.

Amikor a csillaggal megjelölve felszálltunk a nekünk engedélyezett kocsira, akkor már százezreket vagonokba lökdöstek, hogy oda hurcolják őket, ahová most ti mentek...

És a villamoskocsikra akkor nem ellenőrök, hanem árpádsávos karszalagot viselő nyilasok is felszálltak, hogy a nekik nem tetsző emberek közül kiválasszanak, be-kísérjék a legközelebbi nyilasházba, megkínózzák, majd a Dunába lökik őket.

EMOR LAJ – MONDD HÁT EL NEKI!

Mit érzünk akkor, amikor árpádsávos zászlók erdejét látjuk...

ROSO MO HU AJMÉR? MIT KÉRDEZ A GONOSZ?

Miért különültetek el azoktól, akik befogadtak benneteket? Miért nem asszimilálódtatok? LOCHEM VÖLAJ LAJ – TI, DE NEM ÉN!

SEHAJCI ESZ ÁCMAJ MIN HÁKLOL – ÍGY VONJA KI MAGÁT A KÖZÖSSÉGBŐL.

VEEMOR LAJ – MONDD EL NEKI... hogy minden korban minden zsidó ember köteles magát úgy tekinteni, mintha maga is ott lett volna.

A gettók falai között, az auschwitzi rámpán, a gázkamrák bejáratánál, majd OTT, a felszabadulásnál.

És mindezek után mondd el neki, hogy ő nem is roso, nem is gonosz!

A széderesti elbeszélés gonosza azokban az időkben, amikor időről időre nekünk kell bizonygatnunk, hogy VOLT AUSCHWITZ – ő már nem számít gonosznak.

TOM MO HU AJMÉR – MIT KÉRDEZ A TÁJÉKOZATLAN, DE KIVÁNCSI FIÚ?

Mo zajsz? Mi történt akkor?

Mondd el neki, amire emlékszel, amit láttál, amit átéltél! Mondd el neki, hogy alig vagyunk már, akik zsigereinkben hordozzuk a félelmet, amit el is viszünk majd magunkkal. Mondd el neki, hogy ez a félelem örökség! Ezt is elődeinktől kaptuk, ezt hordozzuk génjeinkben, amely mögött évszázadok történelmének tapasztalata rejlik... Mondd el neki: még vagyunk, akik másképp értelmezzük egy zászlót, egy mondatot, egy szót.

VÖSEÉNAJ JAJDÉÁ LISAJL – A NEGYEDIK FIÚ AZ, AKI KÉRDEZNI SEM KÉPES.

Te kezd el a beszélgetést vele! Talán ő a legalkalmasabb arra, hogy végre megszakadjon a félelem láncja.

Legyen ő a dédunoka, aki ha elmegy egy Mázkirra, a kegyelet érzése nála majd nem a fájdalommal és a félelemmel, hanem a büszkeséggel ötvöződik.

JOM HÁSOÁ VÖHÁGVURÁ – Előttünk a mártíromság és a hősiesség napja. Ez utóbbi lehet utódaink büszkeségének oka.

S amikor megválaszoltunk a négy fiúnak, csukjuk be a legújabb kori, rögtönzött haggadát, mert a vidám daloknak már nincs helyük.

HOCHOM, ROSO, TOM, VÖSEÉNAJ JAJDÉÁ LISAJL – az Okos, a Gonosz, az Egyszeri és Aki kérdezni sem képes.

Ezt a négy fiút fogadjátok útitársatoknak a kegyeleti zarándoklatra! Vigyétek őket magatokkal, és nézzétek meg velük együtt egykori kínjaink színhelyét!

S amikor ott látjátok majd, mint minden esztendőben, azokat a fiúkat és lányokat, akik izraeli zászlók alatt menetelnek az Élet Menetén, énekelnek és hórának a krematórium romjainál, amikor azon a hatalmas mezőn, az egykori drótsövények maradékától körülölelve felhangzik a Hátikvá – akkor ennek hangjai átívelnek a szarvasi táborba, az ott hallatszódallamokhoz, s mindez egyesül a néhány hónappal ezelőtti különleges esemény képével: három, Dávid-csillaggal megjelölt izraeli vadászgép húzott el a tábor felett, az egykor Dávid-csillaggal megjelölt mártírhalálának színterén... Micsoda jelkép!

Tehát ha mindezt figyelembe veszitek, akkor megtudjátok: mi a vigasz, mi az igazi kárpótlás számunkra a 20. század legnagyobb gyalázatáért.

CÉDO LÁDERECH, ez legyen az útravaló számotokra. Utatokat kísérje az isteni gondviselés! Úgy legyen, ámen!

Bozsán Eta

mást. János még ma is emlegeti, hogy milyen sokat tanult tőle, például a színpadi tisztességet. De azt is aputól tanulta, és a mai napig gyakorolja, hogy minden színpadra lépés előtt kezet mos.

– Aztán jöttek a gyerekek, illetve az unokák.

– Apu nagyon boldog volt, amikor megszületett előbb Eszter, majd Dorka. Gyakran kaptam őt azon, hogy az unokáinak bűvészkedik. Imádta őket kényeztetni. Egyébként nekik természetes volt, hogy a nagyapájuk bűvész, az apjuk pedig színész.

– Húsz éve ment el, meg lehet szokni a hiányát?

– Olyan furcsa, hogy annyi minden történt velem azóta, amiről ő már nem tudhatott, amit nem láthattott. Hogy más ne mondjak, nem láthatta az én unokáimat sem. A nagyobbik, Dani gyakran előveszi apu bűvészszekrényéből a kellékeket, melyeket megőriztem. Nagyon sok mindent, pl. a bűvészkönyveket, a

kártyagyűjteményt a kecskeméti Szórakoténusz Játékmúzeumnak adtam. Dani nagyon jól tudja, hogy ki volt a dédapja, a régi videofelvételeket többször is megnézte. Mindig kéri, hogy vegyem le a szekrény tetejéről apu bördöndjét, melyben utazóműsorának kellékei vannak. Van benne egy fellépőcipő, meg egy hajkefé is, amit olyan sokszor használt előadások előtt. Mindig csak ígérem Daninak, hogy leveszem. Őszintén szólva nem az tart vissza, hogy magasan van vagy nehéz. Sokkal inkább az, hogy ha előveszem, rám törnek az emlékek. Ugyanez az érzés fog el, amikor meglátom a régi, kagylókkal kirakott dobozt, melyben azok a levelezőlapok rejtőznek, melyeket ő írt a frontról az anyunak. Még ma is gyakran álmodom vele. Ilyenkor nem szeretek felébredni, mert legalább álomban élőnek látom! Na tessék, megint elérzékenyítedem... Tudod mit? Térjünk vissza inkább az újkrumplihoz!

Mártírokra emlékeztek

Vác

A város és a Dunakanyar zsidósága deportálásának 79. évfordulója alkalmából rendezett kegyeleti eseménynek adott helyet a zsinagóga.

Turai János, a hitközség elnöke a díszvendégek sorában köszönthette többek között Rétvári Bence államtitkárt, a térség országgyűlési képviselőjét; Marton Zsolt váci megyéspüspököt; dr. Róna Tamás főrabbit, a Mazsihisz Rabbistületének és a Magyarhoni Zsidó Imaegyletnek az elnökét és kíséretét; dr. Gloviczki Zoltánt, az Apor Vilmos Katolikus Főiskola rektorát; Csuka Tamás nyugalmazott református tábori püspököt; Surjányi Csabát, a Hit Gyülekezete miskolci és váci főpásztorát; Katona Miklóst, a Váci Piarista Kiliátó Központ igazgatóját, Raáb Gábort, a Mazsihisz Közép-magyarországi Területi Csoportjának kántorát; Imre Zsoltot, Pest vármegye alispánját, a Dunakeszi Járási Hivatal vezetőjét.

– A váci gettó viszonylag rövid ideig állt fenn, a negyvenedik napon megérkezett a kiűritési parancs. Egy esős hajnalon mindenkit kitereltek a vasútállomás rámpájára, és még azon a napon elszállították őket a monori téglagyár területére, a Pest megyei gyűjtőhelyre. Monorról június 25-én és 26-án két vonatszerelvényen egyenesen Auschwitzba vitték a váciakat, ahol a betegek, a terhes nőket és a gyerekeket a megérkezés után elgázosták, a munkaképeseket pedig halálra dolgoztatták, vagy az orosz frontra vitték a magyar és német csapatok előtti golyófogónak, vagy az aknazárakra üzték őket. Végezetül a váci régió több mint 3000 fős zsidó lakosságának 90 százalékát elpusztították Auschwitz-Birkenau poklaiban, a munkaszolgálatokban és az orosz fronton. A mai napon rájuk emlékezünk – fogalmazott a gyászos műltről Turai János. Aztán említést tett a jelen szomorú váci valóságáról, a hitközség és a városi önkormányzat, a városvezetés közötti kapcsolat ellehetetlenüléséről is.

– Hitközségünk mindig hálás volt a korábbi önkormányzatoknak, amelyek látva nyomorult helyzetünket, a

Budai Miklós kántor és Radvánszki Péter rabbi

Fotó: Korosa Titanilla

– A kormány mindent meg kíván tenni a zsidó közösség biztonságáért, fontosnak tartja, hogy minden zsidó ember biztonságban érezhesse magát Magyarországon – mondta a politikus. Úgy véli, egy ilyen helyi megemlékezésen, amikor élettörténetek és utcanévek hangzanak el, a távoli számokból közeli tragédiák lesznek. – Lehetett Magyarországon náci és szovjet megszállás, a magyarság egésze nem vált náciá, illetve kommunistaivá. Megrizték a keresztény alapértékeket. Azért is fontos mindig megőrizni ezeket az értékeket, mert a keresztény értékvilág adott erőt az embermentőknek a legszörnyűbb időkben is – mondta Rétvári Bence.

Marton Zsolt megyéspüspök – megemlítve, hogy először jött a zsinagóga mostani minőségében – először is kipára cserélte főpásztori főfödőjét, majd nem akadémiai jellegű beszédet mondott, hanem tanúságot tett a zsidósággal való kapcsolatáról.

– Már Maglódon telt gyerekkoromban fontos igazodási pont volt az izraelita temető, mindig elvitt mellette az utunk vasárnaponként a templomba menet és onnan hazafelé tartva. Évtizedekkel később egyházi iskolásként nagyon érdekelték más felekezetek is, és nemcsak protestáns testvéreinkkel ismerkedtem meg, hanem alkalmam volt egyszer eljutni a zuglói zsinagóga is, Kardos Péter főrabbi volt ott

akik itt, Vácra a szörnyűségeket elkövezték, de mivel bizonyára voltak olyanok közöttük, akik meg voltak keresztelve, s magukat kereszténynek tartották, nem értek egyet azzal, amit ők akkor tettek. Ezért most én is megteszem, amit több elődöm, hogy az ő nevében bocsánatot kérek, bár tudom, hogy nem lehet bocsánatkérés semmissé tenni a múltat, szégyellem, hogy ha voltak ilyen úgymond keresztények. Ugyanakkor örömmel tölt el, hogy hitközségi elnök úr is említést tett az embermentőinkről, hiszen a mi hitünknek egy sajátja a segítségére szoruló befogadása és felkarolása.”

A folytatásban emlékbeszédet, köszöntőt mondott Csuka Tamás nyugalmazott református tábori püspök és Surjányi Csaba, a Hit Gyülekezete miskolci és váci főpásztorai is, majd dr. Róna Tamás főrabbi és Raáb Gábor kántor vezetésével következett a kegyeleti szertartás, amit a főrabbi azzal a gondolattal zárt, hogy ha minden egyes itteni holokausztáldozatról külön-külön egyperces néma fohajtással tudna megemlékezni a közösség, több mint két napon át egyfolytában állva kellene maradni, lehajtott fejjel adózva az elhurcoltak és meggyilkoltak emlékének.

Ribáry Zoltán

Nagykanizsa

A városból és környékéről 1944-ben elhurcolt zsidó áldozatokra emlékeztek a zsinagógánál.

Ahogy az az ott található emlékoszlopon is olvasható, 1944. április 26. és 28. között közel 3 ezer zsidó lakost deportáltak koncentrációs táborba, kényszermunkára, közülük 2700-an ott veszttek. A hitközség tagjai és vendégeik rájuk és a holokauszt többi áldozatára emlékeztek.

A rendezvényen Lévai Ibolya alelnök köszöntötte a megjelenteket, majd Radvánszki Péter rabbi emlékezett.

– Fontos a gyász mellett arra is emlékezni, hogy mennyire élő volt a nagykanizsai zsidó közösség – mondta. – A modern korszakban tízezer hatotta át, 1829-ben már kórus énekelt a zsinagógában, 1845-ben az országban elsőként orgonát helyeztek el itt. Ez a hely a neológia bölcsője, itt dolgozott Löw Lipót az 1840-es években. A kiállításokon is látjuk, hogy mennyire gazdag volt a közösség kulturális, oktatási, tudományos tevékenysége, modern és pezsgő élet zajlott Nagykanizsán.

Majd arról beszélt, hogy 79 évvel ezelőtt szembesültek a zsidók a velük szembeni féltékenységgel, mikor ingó és ingatlanvagyonukat elkobozták, kifosztották őket, és könyörtelenül hajtották őket gyűjtőtáborba. Ma kötelességük emlékezni halottaikra, az áldozatokra, de az is fontos, hogy folytassák a zsidó életet, a közösség szeretetét, fenntartsák a szeretet lángját, melyet kioltani nem lehet.

Részt vett a megemlékezésen Hoffmann Judit túlélő is, aki beszélt az őt akkor ért megpróbáltatásokról, elmondta, hogyan került Auschwitzba családjával, ahol elszakították őket egymástól, és őt kényszermunkára küldték. Családtagjaival ellentétben életben maradt, és 1945 nyarán hazatért Magyarországra.

Végül a résztvevők egyenként helyezték el az emlékezés köveit a zsinagóga főbejáratánál.

Korosa Titanilla/zaol.hu

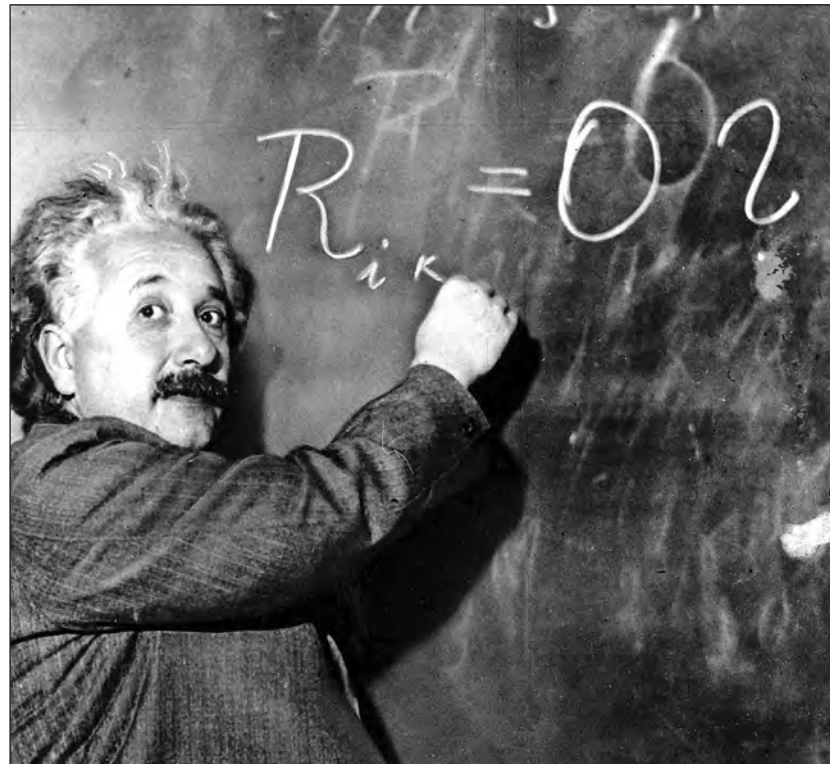
Három hamis legenda a legnagyobb tudósokról

Azt pontosan nem tudjuk, hogy több mint 2200 évvel ezelőtt a felfedezés sikerétől eufóriába esett Arkhimédész valóban rohant-e örömben meztelenül az utcán „heuréka” kiáltással, vagy ez is csak a híres felfedezőket körülvevő legendák egyike. Azt viszont biztosan tudjuk, hogy Newton elméjét nem a lepattanó alma világosította meg, és Einstein sem bukott meg soha matematikából. Azért más furcsa dolgokat attól még műveltek ezek a korszakalkotó zsenik.

Tévhit No. 1.

Arkhimédész megbízást kapott az uralkodótól annak kiderítésére, hogy ötvene mennyi ezüstöt csempészett aranykoronájának anyagába. Ezt úgy állapította meg, hogy víz alá mérítette a koronát és azzal azonos súlyú arany-, valamint ezüsttömböket, mert kísérletezgetései közben rájött, hogy a koronát a vízbe mártva a vízszint éppen annyival emelkedik, amennyi a korona térfogata.

Az iskolában skandált megfogalmazás, miszerint minden vízbe mártott test a súlyából annyit vesz, amennyi az általa kiszorított víz súlya, ugyan pontatlan, és azt sem tudhatjuk minden kétséget kizáróan, hogy szaladgált-e a kád-ból kikászálódó tudós meztelenül, büszkeségében örömtáncot lejtve az utcán, vagy mindezt csak a súlyos évszázadok kreatív pora rakta a történetre, de az biztos, hogy ennél a résznél még az is figyel fizikaórára, aki amúgy nem fújja fejből, hogy $F \times s = W$.

Albert Einstein

Tévhit No. 2.

Isaac Newton nemcsak tehetséges verselő, szeniális matematikus, fizikus és korszakalkotó gondolkodó volt, hanem a jelek szerint nagy stratégia és okos marketingszakember is. A gravitáció és a tömegmozgás elméleteinek megalkotója ugyanis nyilván látott színes, kísérletekkel és megfigyelésekkel teli élete során a kertben lehulló almákat is, de a legfrissebb feltételezések szerint a lepattanó gyümölcs ama történetét, melyet a kortárs William Stukeley, majd Voltaire is megírt róla, maga Newton találta ki. Állítólag így próbálta meg érzékeltetni, hogy tudományos felfedezései a mindennapi életből táplálkoznak.

Az írástudatlan apától származó Newton 12 évesen kezdett latint és ógörögöt tanulni, és nem is szerzett először fényes jegyeket. Aztán egy társa gyomorszájon rúgta, és ezzel kiesztette a szellemet a palackból. Az anyjával rossz viszonyt ápoló, apját korán elvesztő, féltésvérei mellett nem igazán kiteljesedő ifjú ebben a kis utcai gyermekkonfliktusban összes addig felgyülemlett feszültségét levezette, jól elagyabugyálta provokátorát, s mivel ezt sem érezte elégnek, elhatározta, hogy szellemi fölényének ezután fitogtatásával tovább alázza majd kihívóját. Ez olyannyira bejött, hogy hamar jó tanulóként is tekintélyt vívott ki magának.

Tévhit No. 3.

Albert Einstein valóban csupa egyest szerzett matekból, de sosem bukott meg.

Németországban ugyanis akkor ez volt a lehető legjobb osztályzat, éppen fordítva a nálunk napjainkban megszokotthoz képest.

Amikor pedig Svájcban folytatta tanulmányait, ahol a hatos volt a legjobb érdemjegy, ott meg hatosokat halmozott egymásra.

Beszélni csak négyéves kora után kezdett, de hatévesen már hegedülni tanult. Nem volt kifejezetten gyors észjárású gyerek, sőt, inkább lassú felfogásúnak tartották, később pedig úgy ítélték meg sajátos gondolkodását és eredményeit figyelembe véve, hogy Asperger-szindrómás lehetett, ami az autizmus spektrumába tartozik. Igazi ténymegállapításra csak jóval halála után került sor. 1955-ben hunyt el egy amerikai kórházban, de még aznap elhamvasztása előtt a halottszemlélt végző patológus orvos – engedély nélkül – eltávolította a Nobel-díjas tudós agyát. Az ő vizsgálódásai még nem vezettek különösebb felfedezésre, s bő negyven évnek kellett eltelnie, mire 1999-ben egy részletesebb vizsgálat rámutatott, hogy Einstein fali lebenye az átlagnál 15%-kal szélesebb volt: hogy, hogy nem, de éppen ez a rész felelős a térlátásért és a matematikai gondolkodásért.

Első házasságából született két, törvényes fia közül a második, összesen sorrendben a házaspár harmadik gyermeke skizofréniára hajlamos volt, s halálát is egy elmegyógyintézetben lelta, miközben bátyja egyetemi tanárként dolgozott a Berkeley-n. A világ egyik legokosabb emberének tartott tudós második házasságát pedig egy több szálon is közeli rokonnal kötötte, de abból a frigyéből közös gyermek nem született.

Molnár-Zolnay Fruzsina / Dívány

Raáb Gábor kántor az emelvényen

maguk módján segítettek, amelyekkel mindig együtt emlékeztünk meg mártírjainkról, ellentétben a most regnáló városvezetéssel és néhány képviselővel, akik súlyos cárokat, sérelmeket okoztak hitközségünknek szerződés-szegéssel, ellenséges magatartással, megnyilvánulásokkal. Reméljük, hogy a jövőben lesz olyan helyhatóság, amelyel újra együtt fogunk tudni dolgozni és emlékezni ünnepeinken. Ugyanakkor itt is köszönetet mondok Magyarországi polgári kormányának, személy szerint Rétvári Bence államtitkárnak, országgyűlési képviselőnek, amiért az általam visszavásárolt, romos zsinagógát segít felújítani, a jövő reményében – mondta Turai János. Végezetül kiemelte, a hitközség tagjait örömmel tölti el, hogy nemrégiben pozitív változások álltak be főegyházuk, a Mazsihisz vezetésében, szavai szerint ez reményt ad arra, hogy normalizálódhatnak a kapcsolatok a kormányzattal.

Rétvári Bence belügyminisztériumi államtitkár, a térség országgyűlési képviselője hangsúlyozta: minden ilyen alkalom felszólítás, hogy vigyázzunk embertársainkra minden időben, mert az emberélet a legfontosabb érték.

akkor a szolgálattelvő, akivel később egy rádióműsorban együtt voltunk meghívott vendégek. Papnövendék-ként, amikor a kisapoknak amolyan diák előljárója lehettem, úgy döntöttem, hogy a magyar zsidóságról is szeretnék minél többet tudni, így a milicentenárium évében meghívtuk Schweitzer József főrabbit, aki nagy örömmel jött közénk, és egy szép estét töltöttünk együtt. Később papnevelőként pedig kétszer is elvittem a növendékeimet a Dohány utcai zsinagógába, ahol istentiszteleten is részt vettünk. Ekkoriban nagyon szép baráti kapcsolat alakult ki egy idős aszszonnyal, Bíró László püspök atyának volt a titkára Mária, akitől ugyancsak sokat megtudtam a zsidóságról. Ő is bujkált a vészorkorokban, megmenekült a szüleiével együtt, egyszer elmondta, hogy a lányai után nagyon szeretek volna már egy fiúgyermeket is, de végül maradt a fogadott fiúság, amivel megtisztelt. A tőle kapott imakönyv fontos kincsem – adott szót a püspök személyes kötődéseiről.

Végül bocsánatkérésrel zárta beszédét, így fogalmazva: „Most, az emlékezésnek ezen a kegyeleti eseményén engedtessek meg nekem, hogy bár nincs közöm azokhoz az emberekhez,

IZRAELI SZÍNES

Tom Segev: Nem tudom, mi lehetne az izraeli–palesztin konfliktus megoldása

Tom Segev ismert izraeli újságíró-történész interjút adott a Der Standard című német lapnak, amelynek többek között azt mondta: nem lát esélyt az izraeli–palesztin konfliktus békés megoldására, és ő maga is tanácstalan ebben a kérdésben. Szerinte az ügy Kelet-Jeruzsálemben akadt meg, a kétállami megoldás pedig már aktualitását veszítette.

A 78 éves Tom Segev a Der Standardnak adott, Jeruzsálem miatt akadtunk meg című interjújában többek között azt mondja: Izraelben még a legradikálisabb békeajánlat sem képes olyat kínálni a palesztinoknak, amit el tudnának fogadni, mert „túl mély a szakadék”. Hozzátette: az ország alapítója, David Ben Gurion már 1919-ben azt állította, nem lehet béke. Az izraeliek annyit tehetnek, hogy világhosszá teszik az arabok számára: mi örökre itt vagyunk.

Arra a kérdésre, hogy ha nem lehet hinni a békés megoldás lehetőségében, akkor ez nem a status quót erősíti-e, az újságíró-történész azt a választ adja: „egyszerűen nem tudom, mit kellene tenni”. Szerinte a legnagyobb hiba 1967-ben történt, amikor Izrael nem adta vissza azonnal a megszállt területeket. Tom Segev úgy fogalmaz: a meghódított Kelet-Jeruzsálem miatt nem jöhet létre megállapodás, hiszen Izrael soha nem vonul ki onnan, viszont a palesztinok sem mondanak le róla.

Fotó: Robert Newald / Der Standard

Az újságíró által fölvetett kétállami megoldás kapcsán Tom Segev leszögezi: szerinte az ma már nem aktuális. Mint fogalmaz: félmillió zsidó telepest nem lehet arra kényszeríteni, hogy elhagyja az otthonát, miközben a palesztinok arról álmodoznak, hogy visszatérnek Haifába és Jaffába. Az interjú azzal zárul: „remélem, nem történik semmi szörnyűség, de nem tudom, hogyan kellene megoldani a dolgot”.

Tom Segev német szülők gyermekeként 78 éve született Jeruzsálemben. Sokáig németországi tudósító volt, jelenleg a Háárec rovatvezetője, számos politikai és történelmi tárgyú könyv szerzője.

(A Der Standard interjúja a derstandard.de/consent/tcf/story/2000145627189/israelischer-historiker-segev-wegen-jerusalem-stecken-wir-fest oldalon olvasható.)

A világ zsidóságának közel fele Izraelben él

A tavalyi év elején készített összesítés szerint 15,3 millió zsidó élt a világon, akik közül 7 millióan (a világ teljes zsidóságának nagyjából 46 százaléka) laktak Izraelben – adta hírül az izraeli Központi Statisztikai Hivatal.

1939-ben, a második világháború előestéjén a zsidók száma 16,6 millió volt, és 449 ezren (3%) éltek Izrael földjén. Alig 10 évvel később, 1948-ban a világ zsidó lakossága 11,5 millióra csökkent; közülük 650 ezer (6%) Izraelben élt.

A diaszpórai zsidók közül körülbelül 6 millióan élnek az Egyesült Államokban, 442 ezren Franciaországban, 392 ezren Kanadában, 292 ezren Nagy-Britanniában, 173 ezren Argentínában, 145 ezren Oroszországban, 118 ezren Németországban és további 118 ezren Ausztráliában.

A jom hásoá előtt közzétett adatok szerint az Izraelben lakó túlélők kis számban, 4,5 százalékban vándoroltak be az államalapítás előtt, 1933 és 1947 között, 31,7 százalékuk pedig az állam megalakulását követő nagy alijahulám idején telepedett le ott.

1952 és 1989 között volt a következő nagy hullám, akkor a bevándorlók 29,7 százaléka, az 1990-es évek óta pedig a 34,1 százaléka érkezett az országba.

Lassított bevándorlás Oroszországból és Fehéroroszországból

Ofir Szofér izraeli bevándorlási és befogadási miniszter hivatala közölte, továbbra is fenntartják a különleges, gyorsított eljárást az ukránok és a rendkívüli humanitárius esetek számára, de az Oroszországból és Fehéroroszországból érkezők ismét csak szabályos procedúrával vándorolhatnak be, mert a minisztériumban ezentúl a tavaly Izraelbe költözők befogadására összpontosítanak.

Miután Oroszország 2022 februárjában megtámadta Ukrajnát, a minisztérium egyszerűsített és gyorsított ügyintézésrel fogadta az Ukrajnából, Oroszországból és Fehéroroszországból Izraelbe menekülőket. A törvények szerint a bevándorláshoz egy zsidó nagyszülőt kell igazolni.

A korábbi szabályok visszaállításával az Oroszországból és Fehéroroszországból jövőeknek előbb be-

Ofir Szofér

Fotó: Elad Zigman, GPO

vándorlási aktát kell nyitniuk és találkoztatni kell kérniük egy izraeli konzulátuson, ahol egyebek mellett megvizsgálják alkalmasságukat, s csak ezután fordulhatnak a minisztériumhoz tartózkodási engedélyért új bevándorlóként.

Közölték, hogy a tárca a menekülők számának drámai csökkenése miatt döntött úgy, hogy visszatérnek a régebbi eljárásokhoz. A decemberben közzétett adatok szerint 2022 márciusa és októbere között 29.133 új bevándorló érkezett Izraelbe Oroszországból, 13.570 Ukrajnából és 1580 Fehéroroszországból. (MTI)

A világ legrondább épülete

Az izraeli Bát Jám város egyik lakóházát a világ legrondább házának titulálták. Egy itteni lakás ára azonban még így is horrosztikus.

A magas lakásárak Izrael egyik legfontosabb emlegetett kérdése az elmúlt évtizedekben. Az év elején

azonban Bát Jám egyik háza azzal vált világhírűvé, hogy elnyerte a világ legrondább épülete címet.

A 12 emeletes ház az 1970-es években épült egy nagy kereskedelmi komplexum részeként, amely az alsóbb szinteken található, és amely többek között rendezvénytermet, üzleteket és parkolókat foglal magában. Ezzel az eredménnyel megnyert egy kiélezett versenyt egy Szófiában található, a szovjet éraban épült lakóházzal szemben, és maga mögé utasított a dél-afrikai Fokváros nyomnyegedeiben, valamint a franciaországi bevándorlók által lakott negyedben található épületeket, írja a jpost.com nyomán a Kibic.

A ház nyilvánvalóan mérete és magassága, valamint elhanyagoltsága miatt érdemelte ki ezt a címet. Ez az építési stílus az 1950-es évektől az 1980-as évekig volt jellemző Izraelben, amelyet a hatalmas, erkély nélküli bérházak jellemeztek. Ha ehhez hozzáadjuk az elavult redőnyöket, az ablakok melletti rozsdásodó rácsokat és az üres telken kilógó klímaberendezést, valamint a parabola-

antennákkal és napkollektorokkal borított tetőt, akkor nehéz vitatkozni azzal, hogy az eredmény korántsem esztétikus.

Egy felhasználó aztán végzett némi kutatást, és azt találta, hogy az utolsó ott eladott lakást valamivel több mint

1,65 millió sékelért, azaz közel 154 millió forintért értékesítették.

(Fontos tudni, hogy ez nem hivatalos verseny, hanem a felhasználók spontán szavazata egy ronda lakóházakat tárgyaló beszélgetésfolyamban a Redditen.)

Kóser áram sábeszra

Az izraeli kormány elfogadta az ultraortodox vallásos pártok követelésére a kóser áram kialakításának tervét – jelentette a helyi média.

A 120 millió sékelből (több mint tizenegy milliárd forintból) létrejövő áramtároló beruházás biztosítani fogja, hogy olyan kóser áramot használjanak az erre igényt tartó ultraortodox városokban, lakónegyedekben, melyet nem

Kóser áram

Fotó: Times Of Israel/Yossi Zamir/Flash90

szombaton, hanem a hét más napjain termelnek a zsidó dolgozók, akik így nem sérítik meg a szombati munkavégzés tilalmát.

A kormány ennek érdekében elfogadta az első, elektromosságot tároló kísérleti rendszer felépítését az ultraortodox Bné Brák városban, melynek költségeit bírálói szerint a teljes lakosság állja, azok is, akik nem igényelnek a vallási előírások szigorú betartása érdekében kóser áramot.

A zsidó vallás szabályait betartó izraeliek általában nem működtetnek szombaton elektromos készülékeket, mert azok ki- és bekapcsolása munkavégzésnek számít, és ezért tilos. Ugyanakkor passzívan ők is fogyasztanak szombaton áramot, általában kapcsolók helyett előre beállított automatikus időzítők segítségével.

Az Izraelben élő ultraortodox, vagyis hárdi politikusok és rabbik már régóta szorgalmazták energiátároló létesítmények létrehozását, hogy ezekkel megakadályozzák a vallási törvények megsértését, azaz ne használjanak olyan áramot, melyet zsidók termeltek a szent pihenőnapon.

Az utóbbi években több ultraortodox városrészen generátorokat működtettek szombaton, de ez a módszer nem biztonságos, és lényegesen többbe kerül, mint az elektromos művek megtermelt áram.

Avigdor Liberman, az ellenzéki jobboldali Izrael a Hazánk párt elnöke tiltakozott a hárdi politikusok szerinte vallási kényszert jelentő követelése ellen, s arra figyelmeztetett, hogy a kóser villamos energia országos kiterjesztése legalább 90 milliárd sékelbe (több mint 8300 milliárd forintba) kerülne, amit a teljes lakosság fizetne meg.

„Mindannyiunk számára világos, hogy ugyanaz a középosztály finanszírozza ezt, mint akik az izraeli hadseregben szolgálnak, akik tartalékos katonai szolgálatot látnak el, akik dolgoznak és adót fizetnek” – írta a Twitteren Liberman.

„A kísérlet költségeit nem a fogyasztók fogják állni” – ígerte válaszul Jiszráél Kac nemzeti infrastruktúra-, energia- és vízügyi miniszter Twitter-fiókjában. Kac azt mondta, hogy az energiátároló nyereséges lesz és megtérül. Tervei szerint az izraeli villamos energia közel felét előállító, állami tulajdonban lévő helyi elektromos művek három éven belül eladja majd a tárolót a magánszektorban, ezzel szerinte tovább növelve a beruházás hasznát. (Shiri Zsuzsa, MTI)

Pilóta nélküli tengeralattjárót mutattak be

Az Israel Aerospace Industries bemutatta az első, hazai gyártású pilóta nélküli mini-tengeralattjárót. Ezzel várhatóan bővíti az IDF hírszerzési képességeit, és jelentősen csökkenti a karbantartási és kiképzési költségeket – írja a Ynet.

A 12 méter hosszú BlueWhale mini-tengeralattjárót titkos hírszerzési műveletekhez szánják. A jármű képes más tengeralattjárók észlelésére és akusztikus információgyűjtésre. Ez egy olyan jövő kezdete lehet, amelyben az izraeli haditengerészet egyre inkább átáll a kevesebb tengerészt igénylő pilóta nélküli járművekre.

A BlueWhale teleszkópos árbocra szerelt elektrooptikai és radarrendszereket használ a tengeri és part menti célpontok észlelésére – áll az IAI sajtóközleményében.

Tévedésből lőtték le a nácik a filmsztár repülőgépét

Az apai ágon magyar származású Leslie Howard az 1930-as évek legnagyobb angol férfiszíntáncosának számított, akiért bolondultak a nők, a második világháború idején pedig országa szolgálatába állva Nagy-Britannia hangja lett világszerte. Tragikusan korai halálát egy végzetes félreértés okozhatta.

Úton hazafelé Angliába, 1939 végén
Keystone / Getty Images Hungary

A lövészárokból a színpadra

A későbbi legendás filmsztár Leslie Howard Steiner (más, főleg hazai források szerint Steiner László) néven született Dél-Londonban 1893. április 3-án egy angol édesanya és egy kikeresztelkedett magyar zsidó édesapa, Steiner Ferdinánd öt gyermeke közül a legidősebbként. Apja jobb anyagi lehetőségek reményében vándorolt ki Magyarországról, és meg is csinálta a szerencsés brit fővárosban, jól menő bankár lett – fiát is erre a pályára szánta, a kis Leslie azonban már gyerekként is inkább a színpad felé kacsingatott.

Érettségi után a fiatalember az apai kívánságnak megfelelően bankban szerzett állást, az első világháború kitörésekor azonban szinte rögtön otthagya az unalmas munkát, és jelentkezett önkéntesnek a hadseregbe. Rövid kiképzés után Franciaországba küldték, ahol másfél évig harcolt a lövészárokból, mígnem 1916 májusában súlyos légnyomást kapott, ezért egészségügyi okokból leszerelték, és hazaküldték Angliába. Odahaza a sérült, háborús élményei miatt poszttraumás stresszben szenvedő fiatalember először újságíróként próbálkozott, végül orvosai tanácsára inkább régi vágya, a színjátszás felé fordult.

Már 1916 végén bemutatkozott a *Charlie néjje* című darabban – ekkoriban kezdte használni a Leslie Howard művésznévet –, melyet több sikeres londoni előadás, illetve országos turné követett. Elegáns megjelenésével és művészi beszédével – melyet az előkelő Dulwich College bentlakásos iskolában töltött éveinek kö-

szönhetett – egyre jelentősebb szerepekhez jutott, és rövid idő alatt az egyik legnépszerűbb színházi színészé vált hazájában. A brit sikereknek köszönhetően 1920-ban Howard tengerentúli szerződést kapott, átköltözött New Yorkba, és a Broadwayt is meghódította, főként jóvágású angol gentlemaneket alakítva a színpadon.

A filmvászonon és a magánéletben is bolondultak érte a nők

A színpadi sikereket nem követte rögtön a filmes karrier, idővel azonban, ismét csak kiváló beszédstílusa és hangja miatt, Hollywood is felfedezte magának a magyar származású angol sztárt. Az 1920-as és 30-as évek fordulóján ugyanis a hangosfilm megjelenése rengeteg új arcú, viszont borzalmas orgánummal és kiejtéssel bíró színészt kényszerített a pálya elhagyására, az Álomgyárnak pedig szüksége volt olyan tehetségekre, akik nemcsak jól néznek ki, de beszélni is jól tudnak. Kapóra jött nekik Howard, aki olyan filmekben lett a mozilátogatók kedvence, mint az *Emberi szolgálat* (1934), a *Vörös Pimpernel* (1934), a *Rómeó és Júlia* (1936) és a *Megkövült erdő* (1936).

Utóbbi filmben Howard ragaszkodott hozzá, hogy a negatív szerepet a mű eredeti, színpadi változatához hasonlóan Humphrey Bogart játszassa – a filmvászonon akkor még viszonylag ismeretlen Bogart karrierjének hatalmas lökést adott a *Megkövült erdő*, a *Casablanca* későbbi sztárja és jóakarója pedig ennek köszönhetően közeli barátokká lettek. A színészlegenda és felesége, Lauren Bacall elhunyt barátjuk emlékére a Leslie Howard Bogart nevet adták egyetlen lányuknak.

Howardot két alkalommal is jelölték a legjobb férfi főszereplő Oscar-díjára – az 1933-as *Berkeley Square* és az 1938-as *Pygmalion* című filmekért –, legemlékezetesebb alakítását azonban kétségkívül a Margaret Mitchell regényéből adaptált monumentális polgárháborús szerelmi történetben, az *Elfújta a szélben* nyújtotta. A(z) inflációt beleszámítva minden idők legnagyobb kasszakerének számító 1939-es szuperproduktió tíz Oscar-t zsebelt be, Howard azonban, aki Scarlett hoppon maradt szerelmét, Ashley Wilkest alakította, még a jelöltség sem jutott el.

A valóságban Howard legalább annyira ellenállhatatlannak számított a hölgyek körében, mint a filmekben, és a beszámolók szerint számtalan futó kalandja is akadt: több színésznővel, például a Broadway biszexuális dívjával, Tallulah Bankheaddal és *Rómeó és Júlia*-beli partnerével, Merle Oberonnal is összeszúrta a levét. Az alkalmi románok dacára egész életében feleségét, Ruth Evelyn Martint tartotta igaz szerelmének, akivel még az első világháború idején házasodtak össze. A párnak két gyereke született, Ronald és Leslie Ruth Howard, akik – édesapjuk nyomdokaiba lépve – mindketten megpróbálkoztak a színészettel.

Portugáliából repült haza a végzetes reggelen

A második világháború kitörését követően Howard úgy döntött, haza-

tér Angliába, otthon ugyanis nagyobb szükség van a szolgálataira – színészként és magánemberként is teljes mellszélességgel a háborús ügy mellé állt, rengeteg pénzzel támogatva a brit hadügyet, gyakran fellépett a frontokon szolgáló katonák előtt, a rádióban ő lett „Nagy-Britannia hangja”, beszédeiben folyamatosan elítélte a harmadik birodalom agresszióját. Több, a szövetségesek mellett síkraszálló, náciellenes filmben is szerepet vállalt: felelevenítette például korábbi híres szerepét az 1941-es *Modern Pimpernel* című alkotásban, a kosztümös 18. századi kalandtörténetet az aktuális világháború közegébe helyezve.

Egy fatális tévedés azonban tragikusan rövidre szabta Howard életét: 1943 májusának végén hősünk a semlegesnek számító Portugáliába utazott, hogy a brit háborús érdekeket propagálja, előadásokat tartson a színészmesterségről, és ellenőrizze néhány, az Ibériai-félszigeten honos üzleti érdekeltségét. A látogatás végeztével, 1943. június 1-jén reggel 9.35-kor Howard a lisszaboni repülőtéren felszállt a holland KLM légitársaság utasszállító gépére, hogy menetrend szerint egyenesen Bristolba repüljön. A színész eredetileg lemaradt volna a járatról, egy angol nevelőnő azonban tiszteletből és előzékenységből átadta számára a jegyét, és a rábízott kisfiúval együtt inkább megvárta a következő gépet.

A britek és a németek között megkötött egyezmény értelmében a semleges országok repülőgépei sértetlenül áthaladhattak a háborús légtéren, a Luftwaffe mégis megszegte a megállapodást: a Franciaország nyugati és Spanyolország északi partja mentén elterülő Vizcayai-öböl felett egy Junkers Ju 88 típusú vadászrepülő lelőtte a KLM gépet. A fedélzeten tartózkodó 13 utas és a 4 fős személyzet minden tagja, köztük Howard is, odaveszett a tragédiában. A gép roncsai az Atlanti-óceánba zuhantak, és sohasem kerültek elő.

Azt hitték a németek, Churchill utazik a repülőn?

A támadás indokára nem derült fény, ezért rengeteg különféle elmélet született akkor és a későbbiekben is: egyesek tudni vélték, hogy a náci propagandaminiszter, Joseph Goebbels személyesen adta ki a parancsot a brit hazafias ikonként ismert Howard likvidálására, ezt a teóriát azonban megcáfolja a tény, hogy a színész – mint fentebb írtuk – eredetileg nem is lett volna rajta a lelőtt gépen.

A legnépszerűbb – és az előzőnél sokkal valószínűbb – magyarázat szerint a németek tévedésből lőtték le a repülőt, ugyanis azt hitték, azon Winston Churchill brit miniszterelnök utazik. Ezt a teóriát erősíti, hogy a fedélzeten tartózkodott a Howarddal is kapcsolatban álló Arthur Tregear Chenhall üzletember, aki nagydarab, testes, idősebb figura volt és állandóan szivarozott, ezért könnyen összetéveszthették a politikussal. Egyesek félig viccből még azt is tudni vélték, Chenhallt Churchill küldte Portugáliába, hogy a német kémeket megtévesse, és így ne tudhassák, valójában hol tartózkodik.

Nem Howard volt a lelőtt KLM-gép egyetlen híres (és esetleges célpontként kiszemelt) áldozata: a fedélzeten utazott Kenneth Stonehouse, a Reuters hírgyűnökség riportere, Ivan Sharp bányamérnök, aki a briteknek nyújtandó nyersanyagselejtekről tárgyalt a portugálokkal, Tyrrel Shervington, a Shell brit olajtársaság lisszaboni vállalatának igazgatója és Wilfred Israel zsidómentő aktivista is, akinek tevékenysége ironikus módon az említett *Modern Pimpernel* cselekményét ihlette. A sors még nagyobb fintora, hogy Derek Partridge, a nyolcéves angol kisfiú, aki nevelőnőjével együtt átadta a helyét az ötvenéves filmsztárnak, később szintén ismert színész lett – mint sokszor elmondta, felbecsülhetetlen mértékű hálaival tartozik Leslie Howardnak, akinek az életét köszönheti.

Rudolf Dániel/Dívány

Két borsodi zsidó család gettóba vezető útja 17 kilométeren át

Tizedik alkalommal rendezték meg a Groszmann Lili Emléksétát, a dél-borsodi Cserépfaluból egészen Mezőkövesdig tartó eseményen idén mi is részt vettünk. Riport.

A Bükk déli lábánál fekvő Cserépfalu remek kiindulópontja lehetne egy kiadós túrának a közeli hegyekben, a település központjában úgy kéttucatnyian azonban egy egészen másféle sétára gyűlünk össze vasárnap reggel. Követni fogjuk azt az utat, amelyen a falu akkori zsidó lakosságát, a Groszmann és a Schwarzc család tagjait a mezőtúri gettóba szállították. Onnan Diósgyőrrbe kerültek, majd Auschwitz volt a végállomás.

A Groszmann Lili Emléksétát immáron tizedik alkalommal hirdette meg Tóth Péter, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, aki 2014 óta kutatja Cserépfalu és környéke zsidóságának történetét. Több évtizede aktív részese volt a falu életének, de az egykoron ott élő zsidókról, a deportálásokról csak akkor értesült, amikor a holokauszt 70. évfordulója kapcsán a Jad Vasem iratai között keresté. Megdöbbent akkor a témát övező hallgatás, majd megszületett az ötlet: gyalog megtenni a Cserépfalu és Mezőkövesd közötti 17 kilométeres távot, és így emlékezni meg a település holokausztban meggyilkolt áldozatairól. Azóta is gyalogol, minden évben.

A mostani húsz feletti létszám rekordnak számít, meséli, olyan is előfordult, hogy egyedül vágott neki az útnak, de általában sem szokott két-három résztvevőnél több eljönni. Az első pár alkalommal még bejelentette az eseményt, így rendőrségi kíséretet is kaptak. A helybeliek közül a tíz év alatt csak egyszer jött el egy fiatal lány, most ugyan jelezte valaki részvételi szándékát, ám végül mégsem jelent meg. Tóth Péter próbálkozott korábban koncert és kiállítás szervezésével felkelteni az érdeklődést, kevés sikerrel.

A tizedik sétára viszont több száz e-mailt küldött szét, képviselőknél, kormánytagoknál, környékbeli polgármestereknek, vállalkozóknak, zsidó és másféle civil szervezeteknek írt. A legtöbben, amennyiben válaszoltak, egyébfelajánlásra hívtak, de érkeztek is néhányan, korábbi és jelenlegi országgyűlési képviselőkkel a csapatban indulunk el a

Könyvmegállótól, amely szintén Tóth Péter kezdeményezésére jött létre a buszmegálló kis épületében. A polcokra bárki berakhat és onnan elvehet könyvet tetszése szerint.

Rövid helytörténeti sétával kezdünk, a könyvek továbbra is fontos szerepet játszanak. A település talán leghíresebb szülőtte, Cserépfalvi Imre ugyanis könyvkiadással foglalkozott. Emlékét a Cipők a Duna-parton készítője, Pauer Gyula feltornyozott könyveket ábrázoló szobra, valamint egy piciny kiállítás őrzi. Cserépfalvi még Deutsch Imre néven jött világra a faluban zsidó családban, az általa alapított Cserépfalvi Könyvkiadó vállalat többek között József Attila, Kassák Lajos és Radnóti Miklós műveit jelentette meg a második világháború előtt. 1942-ben részt vett az ellenállásban, börtönben is ült, 1944-től Budapesten bujkálva vésszelte át a holokausztot.

A két cserépi zsidó család tagjai azonban nem tudtak hová elbújni, amikor értük jöttek. Erről a református templom előtti szőlőpon elhelyezett emléktábla tanúskodik, rajta a haláltáborokba elpusztítottak neveivel. Csak Groszmann Miklós, az egyik családfő élte túl a borzalmakat, illetve legidősebb fia, György is visszatért. A többi Groszmann és Schwarz nevet viszont felvették az áldozatok soroló feketé márványra. Köztük van a 18 évesen meggyilkolt Groszmann Lilla, vagy ahogy szólították: Lili. Tóth Péter azért róla nevezte el az emléksétát, mivel „börgipszet” viselt az egyik lábán, így rá jól emlékeznek az idősebb helyiek.

A két család háza ma is áll, a Schwarzcéké már jó ideje üresen. Tóth Péter terveit között szerepel, hogy emlékházat alakítsanak ki ott, amely az épület 1944-es május végi állapotát tükrözné, vagyis teljesen üres lenne. A lakókat deportálták, minden mást a falubeliek vittek el.

Csakúgy, mint a zsidó temető sírköveit. Csak kettő maradt meg belőlük, az egyik henger alakú, amikor ott járunk, csak a teteje látszik ki a földből, a rávészett fűzfa még elég jól kivehető. (A héten kiásták is megfeszítették a síremléket, így ha valaki mostanában vetődik arra, már az egész sírkövet megtekintheti.) A dús növényzet által benőtt temetőről sokáig azt sem lehetett tudni, hogy létezik egyáltalán. Tóth Péter és a kutatásban segítő Balász István találta

Úton. Legelől Tóth Péter
Fotó: Kibic

meg a helyét régi térképek alapján. A helyi képviselő-testület 2016-ban döntött arról, hogy ismét zsidó temető legyen hivatalosan is, ami tulajdonképpen mindig is az volt, csak valahogy feledésbe merült a létezése.

A sírkertet elhagyva, rákanyarodunk a szomszédos Bogács felé vezető útra. A Groszmann és a Schwarz család tagjait is erre vitte a szerker annak idején, az akkori földútból mára aszfaltozott kerékpárút lett, és bár a nap egyre erősebben tűz, a környék szépsége kárpótolja az első néhány kilométer lesétáló csapatot. A fűdőről ismert Bogácsra egy rövid frissítőt követően a helyi zsidó temetőbe érkezünk, ahol mára már csak egyetlen sírkő árválkodik, a többi, ahogy Tóth Péter fogalmaz, a bogácsi házak alapzatába került.

A többség ezen a ponton lecsatlakozik, az egykori mezőkövesdi gettóhoz vezető 12 kilométernek már csak heten vágunk neki. Bogács után ellaposodik a táj, a vörös pipacsokkal szegélyezett kerékpárútra nem vetül árnyék, a hőség cseppet sem enyhül, de leginkább a velünk tartó ebet kezdi ki a kutyaagolás. Tavaly szakadt az eső, idézi fel Tóth Péter, az sem lehetett kellemes.

Útközben próbáljuk megfejteni, miképp lehetne többeket rávenni a részvételre. A megoldás végül, hogy jövőre csak Bogácsig tart majd a „hivatalos program”. Mezőkövesdre már csak fakultatív jelleggel lehet résztállni. A kutatástól és a megemlékezéstől eddig elzárkózó

helyieket valószínűleg ez sem fogja meggyőzni. Az idők szívesen mesélnek az egykori zsidó szomszédokról, ismerősökről, már több interjú is készült velük, de ők nem tudnak hosszú kilométereket gyalogolni, a fiatalabb korosztály pedig nem éreklődik vagy kimondottan ellenségesen tekint a projektre. A még Cserépfaluban szembemotorozó volt polgármester is csak ígéretti, hogy eljön, de sem velem, sem az utódjával nincs jó kapcsolat.

Tóth Péter a tervekről is mesél, amelyekben a már említett emlékház létrehozásán túl a cserépi zsidó temető elkerítése, valamint a sírok helyének beazonosítása is szerepel. A mezőkövesdi gettó sarkára, ahol a séta is rendszerezés véget ér, egy emlékművet képzel el, amely egy bőröndöt ábrázoló szobor lenne cserépi kőből. Ezzel együtt a kutatás is folytatódik, az eredményekről a liligro.hu címen található online számol be rendszeresen. Persze mindezt finanszírozni is kellene, de egy hamarosan létrejövő alapítvány segítheti a hatékonyabb adománygyűjtést.

Mezőkövesden a zsinagóga hült helyéhez érkezünk meg, a zsidó templomot elbontották, ma az általános iskola épülete található ugyanott. A falon egy emléktábla tudatja, innen hurcolták el 1944. június 10-én 1074 zsidó származású magyart, akik közül 891-en soha nem tértek vissza a holokauszt poklából. Köztük voltak Cserépfaluról a Groszmann és a Schwarz család tagjai is.

A 10. Groszmann Lili Emlékséta kicsit odébb, a Hársfa és a Diófa utca sarkán, az egykori gettó határán ér véget. A második séta végén váratlanul felbukkant itt Tállai András államtitkár, a térség országgyűlési képviselője, korábbi mezőkövesdi polgármester. Most sehol senki. Ide kerülne viszont a bőrdőrforma emlékmű, amennyiben megvalósulna a terv, és sikerülne találni egy akkreditált művészt az engedélyeztetéshez. Talán még a helyszínen felejtett régi hinta fémkeretét is használni lehet valamire.

„Jövőre ugyanitt!” – hangzik el mindenesetre az optimista felkiáltás.

„En biztosan jövök” – mondja Tóth Péter, és ebben nem is kételkedik senki.

Ádám Péter/Kibic

„Ideje van a születésnek és ideje a meghalásnak...”

(Kohelet 3/2)

Igaz szívességet csak halottal szemben gyakorolhatunk, mivel attól visszonzásra nem számíthatunk. Bölcsenink szerint amikor igaz jámbor emberek életéről, tanításairól beszélünk, a felidézett szája mozog csendes nyugalmában, és áldása kíséri az őt felidézőt. Legyen így ez esetben is!

A chászidizmus megalapítója, Jisráél Ben Eliézer rabbi, akit a világ Bál Sém Tov néven ismer, 1698-ban született Akop városban. Ötéves korában árva maradt. Tizennégy évesen csatlakozott a rofsici Ádám Bál Sém rabbi követőikhez, akik feladatuknak tartották reményt ébreszteni nehéz sorsú zsidók életében. Korábban a zsidók a Vilnai Gáon, Elija ben Slomo Zálmán rabbi által hirdetett introvertált, az élet nehézségeibe, szenvedéseibe beletörődő askézis világában éltek! Bál Sém Tov felismerte, hogy Istent csak örömmel lehet szolgálni, amint a 100. zsoltár felhívása hirdeti: „Szolgáljátok az Örökkévalót örömmel, menjetek elébe ujjongással.”

Az Igazak eleje tele van csodákkal! Távozásuk e földi életből szintén „csodálatos”.

...és közeledett az idő, midőn Bál Sém Tov rabbinak meg kellett halnia...

1760-ban peszách ünnepe után Bál Sém megbetegedett. Csak annyi ereje maradt, hogy az imapult előtt imádkozzon. Tanítványait, akik képesek voltak helyettesíteni őt, különféle feladatokkal elküldte Medzsi-bozs városból. Ők eleget tettek akaratának, csak egyikük maradt vele: a későbbi korici Pinchász rabbi. Sávutkor, a hetek ünnepén a közösség összegyűlt, és az egész éjszakát a tanulásnak szentelték. Reggel a rabbi behívatta szobájába két bizalmasát, akik a Szent Együlethez tartoztak, és a halállal, a temetéssel foglalkoztak. Ezeknek utasítást adott, hogy ők foglalkozzanak tetemével és temetésével. Ezután hívatott még hét embert, hogy az előírás szerint tízen legyenek az imához. Kérte az imakönyvét, és szólt: még egy kicsit Istennel akarok foglalkozni.

Az ima után a horodenkai Náchmán engedelmet kért, hogy az imaházba mehessen a rabbi életéért imádkozni. Az engedélyt megkapta, de távozásra utána így szólt Bál Sém: „Hiába ostromolja az eget, nem lehet be azon a kapun, melyen én szoktam belépni.” Később, amikor a templomszolgálat rabbi szobájába lépett, hallotta, amint a rabbi ezt mondja: „Odaadom neked ezt a két órát!” Megértette, hogy ezt a halál

angyalának mondta, hogy ne kínozza utolsó két órájában. Elmondta a korici Pinchász, aki más magyarázatot adott: „Két órája volt még az életéből, és ezekről mondta Istennek, hogy nekiadja őket ajándékba... Ez a rabbi igazi lelki áldozata volt!”

Ezután a tanítványok jöttek szokásuk szerint Bál Sémhez, aki így szólt: „Nem magam miatt vannak gondjaim! Világosan tudom: egyik ajtón távozom... a másikon bemegek! Most tudom, mi végre lettem teremtvé!” Felült az ágyban, és a „pillérről” kezdett beszélni, melyen a lelkek a halál után az alsó Paradicsomból felemelkednek a felső paradicsomba, „az élet fájához”. Eszter könyvéből származó verset idézett: „...ezután bemegek a királyhoz, a törvény ellenére!” (Eszter könyve 4/16), hozzátéve: „Még biztosan visszajövök, de más leszek, mint most.” Majd elmondta az ima szavait: „Hadd érezzük Isten jóindulatát.”

Bál Sém kinyújtotta az ágyban, még többször próbált felülni, és sutogott, mint amikor lelkét szokta felkészíteni az áhítatra. Végül mozdulat-

lanul feküdt, semmit sem lehetett halni. Néhány perc múlva megszólalt, és utasítást adott, hogy takarják le lepellé, és ezt sutogta: „Istenem, minden Világok Ura! Ne érjen engem a dölyfösség lába, a gonoszok keze ne üzzön ki engem.” (36. zsolt. 12)

Jákob ósapa halálával kapcsolatban a Tóra az életet, az emberi nagyságot hirdeti. Jákob ósapa mellett Jisráél Ben Eliézer rabbi, aki Bál Sém Tov néven ismert, a mai napig „él”! Él mindazok szívében és lelkében, akikre hatással volt, akik jobbá lettek azáltal, hogy ismerték életét, tanításait. Jákob mellett Bál Sém Tov is példaképpé vált. Ezért áll a Tórában a kifejezés: Jákob „él”! Bál Sém Tov is él, mert a halhatatlanság részesevé vált.

Azok ketten, akiket teste gondozásával és temetésével bízott meg, később elmondták, hogy látták, amint a Bál Sém lelke kék lángként emelkedett a magasságok felé!

„Gondolj arra, hogy mégis húsból valók, szellő, mely megy és vissza nem tér.” (78. zsolt. 39)

Szerdóc J. Ervin főrabbi

„Olyan emlékezetpolitika kell, hogy egyszer mindenki szembesüljön a rémtettekkel”

A holokausztúlélők és azok közvetlen leszármazottai még igénylik, hogy emlékezzünk, de mások részéről sajnos egyre formálisabbak ezek az események – hangzott el a „NÜB” Nácizmus Üldözötteinek Országos Egyesülete minap megtartott közgyűlésén. Dr. Schiffer János elnök beszámolt a 2022-ben végzett munkáról, a tavalyi költségvetés teljesüléséről és az idei büdzsé tervezéséről. Napirenden kívül Csepeli György és Papp Richárd adott tájékoztatást a holokauszt magyarországi helyi emlékezetéről szóló kutatásról.

Amit bizonyosan tudunk a 21. századról, és ez egyik legfontosabb jellemzője, hogy ez az a század, amikor meg fogunk halni a holokauszt túlélői. Mindenki. Ez megváltoztatja a világot, megváltoztatja a nyelvet, a beszédet, legalábbis a világnak azon pontjain, ahol beszélnek a holokausztról, ahol ez emberi téma. Ez a 21. század nyelvének nagy kérdése: elfelejteni akarjuk-e, vagy pedig ha nem is megérteni, de megtartani Auschwitzot szörnyű emberi mivoltában – idézte Esterházy Péter író beszámolójában dr. Schiffer János, a „NÜB” Nácizmus Üldözötteinek Országos Egyesülete vezetője (képzőkönyv közösen) a szervezet napokban megtartott közgyűlésén. Hozzátette: Esterházy szavai üzenetértékűek, s ezt az üzenetet az egyesület alapokmányában kellene rögzíteni.

Mint az elnök fogalmazott: „Az elmúlt években a megemlékezések, az emléktapasztalatok szerint a fejlődés irányába mutatnak. Egyes kevesebben vagyunk, egyre kevesebb helyre jutunk el. A túlélők és azok közvetlen leszármazottai még igénylik, hogy menjünk el és emlékezzünk, de mások részéről egyre formálisabbak ezek az események.”

Erre példaként elmondta: a sátorlajúhelyi börtönlázadásra emlékező rendezvényre csak a NÜB tagjai mentek el, ahogy a Szolnoki Cukorgyárnál lévő emlékfalnál is csak a NÜB tagjai voltak ott, rajtuk kívül egy-két helyi lakos jelent meg.

Dr. Schiffer János kijelentette: olyan emlékezetpolitikára lenne szükség, amely azt tűzi ki célul, hogy életében legalább egyszer mindenki szembesüljön a történelem ezen rémtetteivel. Elmondta azt is: szerinte nem jó, ha zsinagógában szerveznek holokausztmegemlékezést, mert ebből úgy tűnhet a társadalom számára, hogy a holokauszt a zsidók magánügye. „És ezt nem lehet hagyni, mert ennek az egész társadalom ügyének kellene lennie” – tette hozzá.

Kifejtette: „Erősödik a szélsőségek és a nacionalisták hangja Európában, figyelmeztető jel, hogy a pápa látogatására hivatkozva terrorista kap kegyelmet, ennek üzenete van, ami kicsit nekünk is szól. Ezért az egyesületnek fő feladatuként az emlékeztetést kell képviselnie a társadalom számára.”

Dr. Schiffer János kiemelte: idén kevesebb támogatást kaptak, mint tavaly, de a Mazsók mellett a Mazsihiztól is érkezett támogatás, elsősorban működésre. Mivel senki sem hirdet meg emléktapasztalatot, ezért kérdéses, hogy tudnak-e a jövőben emléktapasztalatot szervezni egykori koncentrációs táborokhoz. A mauthauseni emléktúra itthonról nem kaptak támogatást, de Németországból igen.

„Az emléktapasztalat költsége tetemes, amit a tagdíjbevételekből nem tudunk fedezni. Próbáltam további forrásokat szerezni, ami eddig sikertelen volt, ezért keresünk újabb támogatási lehetőségeket” – mondta az elnök.

Tájékoztatta a tagságot, hogy a horthyigeti emlékhely kialakítása folyamatban van, várhatóan az idén sor kerül a felavatására. A közgyűlés elfogadta az elnöki beszámolót.

Napirenden kívül Csepeli György és Papp Richárd tájékoztatta a tagságot arról a kutatásról, amely „Csak az van, ami nincs” – A holokauszt helyi emlékezte a mai Magyarországon címmel zajlik.

Az egyesület a közgyűlésen új felügyelőbizottságot választott: a következő öt évre Angyal Gyuláné, dr. Márvány Veronika és dr. Solt Katalin lesznek a testület tagjai. A felügyelőbizottság elnökévé dr. Solt Katalint választották meg.

Mártír-istentiszteletek

Június 18., vasárnap		
Esztergom	11.00	temető
Nagykátán	11.00	temető
Szécsény	11.00	temető
Győr	11.00	temető
Veszprém	10.00	városi emlékmű, majd temető
Szentes	11.00	temető
Június 25., vasárnap		
Salgótarján	11.00	temető (Füleki út)
Kaposvár	11.00	temető
Szeged	10.00	gettőbejárat
	11.00	zsinagóga
Békéscsaba	15.00	zsinagóga, emlékfal
Gyula	10.30	emléktábla
Debrecen	10.00	zsinagóga
Cegléd	9.30	templom
Nagykőrös	11.00	zsinagóga
Szolnok	14.00	zsinagóga
Dombóvár	14.00	temető
Mohács	10.30	emlékmű (Eötvös u. 4.)
Június 26., hétfő		
Jánoshalma	16.00	zsinagóga
Július 2., vasárnap		
Jászberény	11.00	temető
Szekszárd	10.30	Művészetek Háza
Szombathely	11.00	Batthyány tér, majd temető, emlékmű
Csepel	10.00	temető
Pécs	10.30	temető
Pápa	16.00	zsinagóga
Sopron		temető
Július 9., vasárnap		
Újpest-Rákospalota	18.00	zsinagóga
Július 16., vasárnap		
Kiskőrös	9.00	ortodox zsinagóga (Petőfi u. 3.)
Sárbogárd	16.00	temető

A további időpontokat folyamatosan közöljük. Kérjük olvasóinkat, hogy az időpontokat, helyszíneket rendszeresen kísérjék figyelemmel a honlapon is (mazsihisz.hu), mert változás lehetséges.

Változás a gyógyszer- és MR-támogatásunkban

Ismeretes, hogy már régóta támogatunk szociálisan rászorulókat az alábbiakban:

1. Az újonnan szükségessé vált, átlagosnál sokkal drágább gyógyszer beszerzése, egyhavi adagot figyelembe véve. Ez a támogatás alkalmankénti, tehát nem folyamatosan értendő.

2. Magánorvosi MR-vizsgálat elvégzése, ha állami intézmény csak túl késői időpontra tudja azt vállalni.

Támogatásunk nem hitközséghez tartozik, hanem egy magyar holokausztúlélő magánszemély kezdeményezése.

A címben jelzett változás a következő:

Az egy támogatásra adható összeg határa gyógyszerbeszerzésnél az eddigi 50.000 Ft-ról 60.000 Ft-ra, magánorvosi MR-vizsgálatnál az eddigi 50.000 Ft-ról 80.000 Ft-ra növekszik.

Részletesebb, az igénylés módjára is kiterjedő tájékoztatás a következő telefonszámon kapható: 06-1-321-3497, lehetőleg az esti órákban.

Továbbra is várjuk a szociálisan rászorulókat jelentkezéseit.

NAPTÁR

Június 19-20., hétfő-kedd	Támmuz	Újhold 1-2.
Június 23., péntek	Támmuz 4.	Gyertyagyújtás: 8.27
Június 24., szombat	Támmuz 5.	Szombat kimenetele: 9.47

Az Új Élet kiadását a Mazsók támogatja.

APRÓ- HIRDETÉS

Üzemorvosi, házi orvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő-szerda 15-16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Hölgy eltartási szerződést kötne, akár otthagással is. 06-30-411-3660.

Középkorú hölgy életjáradéki szerződést kötne, otthagással is. 06-30-868-6334.

Hászénékben és más zsidó ünnepekben tapasztalt, profi fotós és videós sok referenciával örömmel vállalják megbízásaikat. 06-30-324-0850.

Műfogorrögzítés minimplantátumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. 320-4778. www.drviragdental.hu és www.mini-implantatum.hu

Heumann macesz rendelése országosan (kóser, strasbourg-i főrabbinátus): paszkacentrum.hu/koser, 30-991-9941.

Nercet, rókát, mindenfajta szörmebundát, teljes ruhanemű-hagyatékot vásárolok. 06-20-229-0986.

Órajavítás, faliórák felújítása garanciával. Jung Péter, VII., Garay u. 45. www.jungoras.hu, 06-70-505-5620.

Hírek, események röviden

– Szeretettel várunk minden érdeklődőt a siófoki imaházba szombatfoglódó istentiszteletre és azt követő kidusra június 30. és augusztus 26. között, péntek esténként 19 órától. Cím: Siófok, Széchenyi u. 4.

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja

1075 Budapest, Síp u. 12.

Telefon/fax: +36-1-413-5537,

+36-1-322-2829

E-mail: ujelet@mazsihisz.hu

Főszerkesztő:

Kardos Péter

Olvasószerkesztő:

Gábor Zsuzsa

Kiadótulajdonos:

Mazsihisz

Előfizetési díjak:

Belföldön: 1 évre 9600 Ft

Külföldre 13.600 Ft/év

USA és Izrael: 15.000 Ft/év

Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.

OTP bankszámlaszám:

11707024-22118480

OTP SWIFT kód:

(BIC) OTPVHUHB

IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000

Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap

Üzletág, előfizethető a kiadónál.

Postacsek: 11707024-22118480

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(1)-767-8262-es számon.

Szedés, tördelés:

WolfPress Nyomdaipari Kft.

Nyomdai munkák:

PrimeRate Kft.

ISSN 0133-1353

Olvastam egy könyvet...

Nemrégiben rutinvizsgálatra kellett mennem az illetékes rendelőintézetbe. Mivel egy nővér telefonon a lelkemre kötötte, hogy tartsam be a 9:35-ös időpontot, biztos voltam benne, hogy az egész napomat ott fogom tölteni. Gondos feleségem ellátott hidegtelelemmel, és én elvittem magammal Kulcsár István *Amerikából jöttem* c. legújabb könyvét, melynek alcíme az, hogy *Önéletrajzi szilánkok*, ezért biztos voltam benne, hogy bármikor abba lehet hagyni és akár el is felejteni. Ehhez képest a napomat valóban a rendelőben töltöttem, viszont Kulcsár könyvét – mind a több mint 200 oldalt – elolvastam.

Már az első sorokban saját gondolataimmal szembesít, amikor úgy kezdi könyvét, hogy az ember túl a 80-on inkább kapaszkodik a múltba, és egyre kíváncsiabb lesz arra, honnan jön és kik voltak az ősei. Bevallom, ennek felkutatásához én egyrészt lusta vagyok, másrészt sok velem született hibám egyike, hogy számomra egy nagybácsi az utolsó olyan családi kötetlél, akinek a rokoni fokozatát értelmezni tudom. Kulcsár egy család-fakutató alaposával vette a fáradságot és utánanévelt, honnan is jött ő és kik voltak a felmenői.

Csak csipegetve ebből a fejezetből, annyit mondok el, hogy az általa ismert legrégebbi őse apja anyjának apja, tehát az ő dédapja, akit Blau Józsefnek hívtak, és természetesen zsidó ember volt. Innen aztán sorolja a Blau család ezerágú rokonait a 29 testvérrel és azok gyerekeivel. Elment Körmenre, és megkérdezte a helység legöregebb emberét, hogy mond-e neki valamit a Blau név, az pedig rögtön rávágta: hát hogyné! A zsidó polgári iskola igazgatója – ter-

mészetesen a Ferenc József-i időkben – a Blau tanító úr volt. Nevét máig, ha egyáltalán szóba jön, csak tisztelettel ejtik ki.

De a tőle megszokott humorral, szarkazmussal és önjelentéssel hamar leszállítja az Olvasót a földre. A Blau Salomon nevű nem tudom én kije Csorna környékén lomizó kisparasztként dolgozott, akit akkor ott „rongyszedő zsidónak” neveztek. Ez a foglalkozás máig megmaradt a lomtanításokkor egy másik kisebbség elfoglaltságaként. Egyébként ezt a Blaut már hitsorsosai ragadványnevével, Mesüge Blauként emlegették.

Ezután tér rá igazán a címadó történetre, mármint hogy Amerikából jöttem. Tudniillik tudósítói életének legvadabb éveit Amerikában töltötte, de itt is kibuggyan az önjelenté: nyilván-

az Olvasók egy része ismeri az Amerikából jöttem, mesterségem címere című játékot, amiben szavak nélkül, pantomimmal kell elmutogatni a hivatatást. Hozzáteszi, hogy nagy bajban lenne, ha erre kényszerülne. Nagy tisztelettel emlékezik meg ebben a fejezetben elődeiről és utódairól a New York-i tudósítók hadából. Olyan elődei voltak, mint Randé Jenő, Ipper Pál, Schél Gyula, Vértes Éva.

Beavatja az Olvasót a tudósítói élet csak kívülről nézve „édes élet” jellegébe, és megmutatja, hogy a hídegháború idején New York-i tudósítónak lenni nem volt fenékgig tejfel. Ó szám-talan nyelv ismerete és személyes kapcsolatai révén feltalálta magát ott is. Visszafogott jó modorral tájékoztatja Olvasóit a tényről, hogy azokban az időkben a bárhová akkreditált tudósítók és a fogadó országban szolgáló diplomata között enyhén szólva sem volt mindig felhőtlen a viszony. A sajtóattasék például (a legtöbbje jó, ha érettségivel rendelkezett, viszont a rendfokozata mindig tisztí volt) úgy tekintettek a lapok, a rádió, később a tévé tudósítóira, mintha azok az ő beosztottjaik lennének. Eme kiszolgáltatottság okán kénytelenek voltak különböző rafinériával élni, hogy a kapcsolat megmaradjon, de ne kelljen parancsszóra kötelező témákkal foglalkozni.

Nem lenne Kulcsár önmaga, ha nem szerepelne a nehézségek mellett a humor is. Megtudhatjuk a könyvből, hogy az egyik nagy példányszámú újságban olvasott hirdetésre felkapta a fejét. Egy magát az Amerikai Közösség Egyházának nevező szervezet azt írta, amennyiben számlájára 5 dollárt megküld, a feladónak postafordultával megérkezik a hiteles igazolás arról, hogy ő az egyház felszentelt papja, aki jogosult esketni és temetni egyaránt. Kulcsár úgy gondolta, elherdált ő már nagyobb pénz is, és a reménytelenek biztonságával feladott a címre 5 dollárt. Egy hét múlva megérkezett egy gyönyörű, viaszpecsétes pergamen oklevél, amelynek már a címzése is így szólt: Rev. István Kulcsár, és a szövege valóban megegyezett a meghirdetettel. Természetesen ő máig nem esketett és nem temetett, és jövőbeli tervei közt sem szerepel.

Kulcsár újságírói tanulmányait részben Szerzdlovszkban, Leningrádban és Moszkvában végezte, ennek köszönhetően az orosz irodalom legrejtettebb kincseit is anyanyelvi szinten olvasta. Egyetemét éveit különböző kollégiumokban élte, a világ négy sarkából érkezett számtalan nemzetiségű hallgató társaságában. Csak mint kuriózumot említi, keserűség nélkül, hogy például az teljesen természetes volt, hogy minimum 10 személyes szobákban laktak, az illemhelyek pedig koedukáltak voltak, minden válaszfal nélkül.

Hazatérte után előbb a rádió, majd a televízió moszkvai tudósítója lett, mert az újságírók között kimondva vagy kimondatlanul, de ott lebegett a kökemény tény: Amerikába kikerülni tudósítói életet csak olyannak lehet, aki előzőleg már megszervezte a béketábor valamelyik országából való tudósítás élményét.

Kissé csapongva, de vissza-visszatér családtörténetére is. Két hatalmas előnye van a humoron és az önjelenté: kívül ennek a könyvnek. Az egyik az, hogy mind a családi életéről szóló részeket, mind a moszkvai, illetve New York-i tudósítói korszakának hányattatásait „alulnézetben” írta meg. Az Olvasó mindig úgy érzi, ilyen vele is megeshetne, a történetek ugyanakkor egyediek és szórakoztatóak. A másik, számomra külön örömet szerző vonása, amit talán maga Kulcsár sem vesz észre, az az, hogy minden fejezet minden sora hibátlan, szép magyarsággal szólal meg, ami mai kompromittálódott nyelvi világunkban ritkaságszámba megy.

Kulcsártól lehetett olvasni krimit is, otthon van ebben a műfajban is, és mi, Olvasói még sok jó szórakoztató könyvet várunk tőle, hiszen eddig 18-at írt, és a szerző maga ma is csak 91 éves.

Szápn Gábor

Izraeli nagykövet: sajnálatos a zsidó szervezetek háborúja

Jákov Hádász-Hándelszmann az ortodoxok körül kialakult belharcról és Budaházy György szabadon engedéséről is kérdezte a Szabad Európa. Ez utóbbit a nagykövet nem tartja aggályosnak a zsidó közösség szempontjából, írja a *Kibic*.

– Mi a véleménye arról, hogy Novák Katalin kegyelmet adott a szélsőjobboldali, antiszemita politikai aktivistának, Budaházy Györgynek, akit terrorvádakkal ítétek börtönbüntetésre? Heisler András, a Mazsihisz leköszönő elnöke úgy kommentálta a köztársasági elnök döntését, hogy ezzel vége az Orbán-kormány sokat hangzottatott zéró toleranciájának az antiszemizmussal szemben.

– A sajtóból követtem a történéseket, nem ismerem a részleteket pontosan. Azt tudom mondani, hogy a magyar kormány részéről eddig valóban zéró toleranciát tapasztaltunk bármiféle antiszemita megnyilvánulással szemben, amit nagyra értékelünk, és azt várjuk, ez a jövőben is így maradjon. Nemrég ünnepeltük Izrael megalakulásának 75. évfordulóját, Varga Judit igazságügyi miniszter volt a díszvendég a budapesti fogadáson, aki beszédében is megerősítette ezt a narratívát, szerintem ez nem igényel több kommentárt.

– Nagyon komoly ellentétek alakultak ki több hazai zsidó felekezettel, például az ortodox Egységes Magyar Izraelita Hitközség és a Mazsihisz között. Fordult valamelyik fél esetleg önhöz? Van információja a helyzetről?

– Erről csak egyet tudok mondani: nagyon sajnálatos az egész. Ha egymással marakodó zsidó szervezeteket látok, mindig az jut eszembe: nyolcvan évvel ezelőtt a náciknak vagy bárki másnak, aki az életünkre tört, teljesen mindegy volt, hogy valaki ortodox, neológ, ilyen vagy olyan irányzatot követ, még az sem számított, ha egy zsidó már átkeresztelkedett. Nekik csak zsidók voltak egységesen, és közösen hajtották őket a marhavagonokra, amik ugyanoda vitték mindannyiukat. Az egyetlen tanácsom mindig, ha zsidókat látok harcolni egymással: ezt az egyet soha ne feledjék.

(A teljes cikk itt olvasható: <https://www.szabadeuropa.hu/izraeli-nagykovet-remeljuk-budahazy-gyorgy-szabadon-engedese-utan-is-marad-a-zero-tolerancia-az-antiszemizmussal-szemben/32419206.html>)

Jákov Hádász-Hándelszmann

Fotó: Ficsor Márton

Cannes: a zsűri Nagydíját kapta Jonathan Glazer hátborzongató holokausztdrámája

A Cannes-i Filmfesztiválon a zsűri a második legjelentősebb díjat, a Nagydíjat az auschwitzi haláltábor parancsnokának, Rudolf Hössnek és családjának mindennapjairól szóló *The Zone of Interest* (Érdekvédelmi terület) című alkotásnak ítélte. A brit Jonathan Glazer renthagyó holokausztfilmje egy náci tiszt családjának hétköznapi életén keresztül ábrázolja a soá történetét.

A cím annak a 40 négyzetkilométeres területnek a német elnevezése, amely az auschwitzi komplexumot körülzáró kerítés és az őrtornyok mellett húzódtott. Ebben az elzárt övezetben éltek a haláltábor irányító náci tisztak családjakkal.

A radikális kétórás dráma – amelyet több külföldi kritika is a *Saul fiával*, Nemes Jele László 2015-ben forgatott, cannes-i nagydíjas és Oscar-díjas filmjével állít párhuzamba – Martin Amis brit író azonos című, 2014-ben megjelent regénye alapján készült. Míg a Saul fia szubjektív szemzőgből, a gázkamrában dolgozó egyik sonderkommandós szemzőszögéből láttatja a koncentrációs tábor, addig Jonathan Glazer a látott körülzáró fal túloldalán élő nácikat filmezi, mégpedig saját szavai szerint „nem szörnyetegekként, hanem átlagos emberekként”. A rendező köszönetet mondott a színészeinek, amiért segítettek abban, hogy a nézők feltehesék maguknak a kérdést: mennyire hasonlítunk rájuk?

A *felszín alatt* című 2013-as sci-fi 58 éves brit rendezőjének negyedik filmje egy egyszerű történetet a táborparancsnok, Rudolf Höss (Christian Friedel) és felesége, a magát „Auschwitz királynőjének” is nevező Hedvig (Sandra Hüller), valamint négy gyerekük boldog mindennapjaira koncentrálva egy uszodás, kertés házban, amely közvetlenül a haláltábor szomszédságában található.

A család idilli, természetközeli életének távolságtartó bemutatását a fal másik oldaláról folyamatosan átszűrődő zajok teszik hátborzongatóvá: a halálkonvojok érkezése, a foglyok kiáltásai, a lövések hangjai. A film semmit nem mutat a holokausztból, kivéve a krematóriumok kéményeiből kiáramló füstöt, miközben a gyerekek a megölt zsidók aranyfogaival játszanak, az alkalmazottak pedig a begyűjtött ruhákból válogathatnak maguknak.

„Minden nagyon pontosan ki van számítva azért, hogy minden pillanatban érezzük a szörnyűséges gépezetet” – mondta Cannes-ban a rendező, aki az érthetetlen megértése céljából folytatott kétféle kutatómunkát követően arra a következtetésre jutott, hogy a néptárs mögött álló emberek „nagyra vágyó, provinciális kispolgári figurák voltak”.

„Szép házra és kertre, egészséges gyerekekre és friss levegőre vágytak. Az a borzalmas, hogy ezek az emberek nem szörnyetegek, hanem átlagos emberek. Hogyan lehetséges, hogy átlagos emberek ilyet tegyenek?” – mondta filmje alapkérdéséről a rendező.

Jonathan Glazer, a díjnyertes film rendezője

Down-szindrómás zsidó lány szerepel a brit Vogue címlapján

A 21 éves Ellie Goldstein egyike annak az öt modellnek, akik szerepelnek a divatbiblia „Dinamikusak, merészek és fogyatékkal élők” című számában.

Egy 21 éves brit lány-nak valóra válhatott az álma: ő lett az első Down-szindrómás modell, aki a brit Vogue címlapjára került.

Ellie Goldstein egyike annak az öt címlapsztárnak, akik a divatbiblia 2023. májusi „Dinamikusak, merészek és fogyatékkal élők” számában szerepelnek.

A modell a Vogue-nak nyilatkozva a következőket mondta: „A fogyatékoságom megtanított arra, hogy büszkén vállaljam önmagam, és ne féljek attól, hogy hangosabban csináljam a dolgokat a világban.”

2020-ban Ellie felrobbantotta az internetet, miután elterjedt a Gucci Beauty és a Vogue Italia közösen közzétett Instagram-bejegyzése.

Az olasz divatház első Down-szindrómás modelljeként szerepelt, képe 800 ezer lájkot gyűjtött össze, ez a valaha volt legtöbbet kedvelt bejegyzés, írja a Jewish News nyomán a *Kibic*.

2017-ben kezdte karrierjét, amikor leszerződött a nagyrészt fogyatékkal élő modellekkel dolgozó Zebedee tehetségkutató ügynökséggel. Azóta az Adidas és a Victoria's Secret kampányain dolgozik, és a tanulási zavarokkal foglalkozó Mencap jótékonyági szervezet nagykövete.

Azt mondta a Vogue-nak: „Mindenkit látni kell, nem pedig elrejtteni. [A fogyatékkal élők] könnyen figyelmen kívül hagyhatók. Pedig ugyanolyanok vagyunk, mint mindenki más, legfeljebb néha kicsit lassabbak. Esélyt kell kapnunk nekünk is.”

Ellie édesanyjával, Yvonne-nal, apjával, Markkal, Amy húgával és Blake unokaöccsével él.

Ízlésficam

Szerelemlakat a Duna-parton